

57
136

G. Rotică

Direcțiunea Școlilor Medie

„Principele Carol

din Săușeni - Mare

No. 161

57

Bucovina care s'a dus...

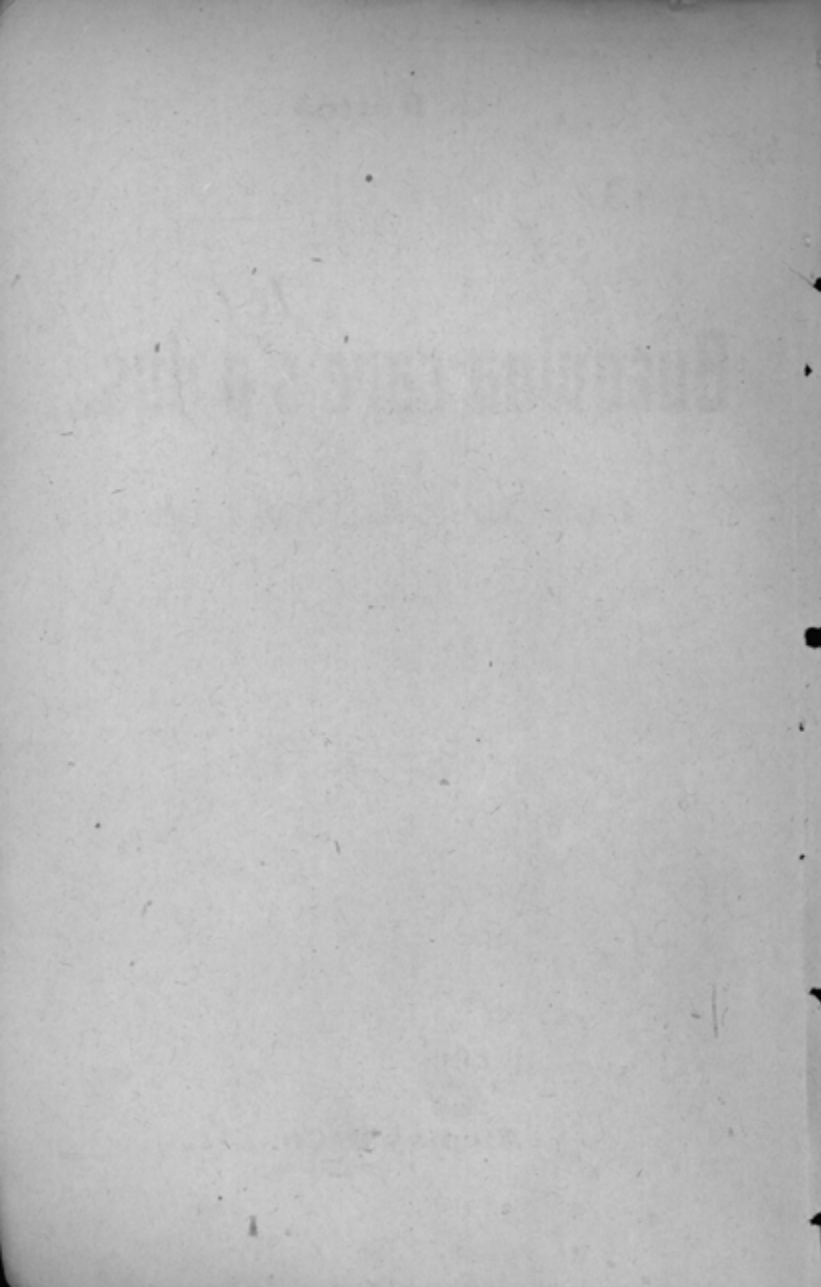
Articole despre oameni, locuri și fapte

Alcalay & Co.

DONATION

Alcalay

DESCOPERIREA BUCOVINEI

Puțini au cunoscut până azi pământul Bucovinei, acest panteon al Moldovei unde la fiecare pas geme îngrămădită istoria neamului.

Despre țărișoara aceasta, pe cât de mică pe atât de sfântă, în trecutul ei, cei mai mulți știau doar atât, că acolo doarme cel mai mare Domn al nostru.

În colo, despre raportul numeric, cultural, economic, al Românilor față de celelalte neamuri aduse și protejate de o stăpânire răuvoitoare, despre lupta sufletului românesc cu o puternică cultură perfidă, despre biserica și școala Românilor bucovineni, nu se știa aici aproape nimic.

Cele mai false informațiuni despre Bucovina le aflai în ziarele din România. Nu odată, cetind știri din Bucovina în ziarele românești, ni s'a umplut sufletul de amărăciune, văzând cu câtă lipsă de cunoaștere a țării, a împrejurărilor și oamenilor dela noi, se scria aici despre Bucovina, par'că ar fi fost vorba de niscai întâmplări dintr'o Patagonie oarecare, iar nu dintr'o provincie românească, care ge-

mea așteptându-și eliberarea dela acei cari habar n'aveau de suferințele și aspirațiunile ei.

Ca să se vadă, ce puțin cunoscută era Bucovina în țară, voiu aminti o întâmplare nu tocmai veche. Venise la București, acum câți-va ani, întemeietorul, cu sprijinul guvernului, al influenței Rutenilor în Bucovina, deputatul Nikolai Wassilko, renegatul care i-a dat nației românești dela sânul căreia a desertat în schimbul unui mandat de deputat, cele mai grele lovituri. Ziarele din București, vorbind de venirea sa aici, scriau: că de câteva zile petrece în Capitală, unde i s'a oferit un banchet și a fost serbătorit, marele Român și bărbat politic bucovinean Nikolai Wassilko.

Și sunt multe cazuri de acestea, cari denotă din partea oamenilor de aici o totală lipsă de cunoaștere a referințelor din Bucovina.

A venit războiul european, la flăcările căruia multă lume zări pentru prima oară, undeva, într'un depărtat întuneric, cele două provincii românești, care de mult își așteaptă mântuirea dela frați: Ardealul și Bucovina.

Deodată se auzi cerându-se trecerea Carpaților. Dar' ce este dincolo de creasta munților, încotro se cere pornirea oștilor românești ce este în jalnicul Ardeal și în Bucovina martirizată, prea puțini s'au trudit ca să afle de mai înainte.

Mi s'a întâmplat adeseori să aud că în Bucovina —sub stăpânirea nemțească, care ne-a dat drepturi

—e bine, dar în Ardeal e rău. Dar cele dintâi drepturi la cari nu poate renunța un popor fără să nu renunțe totodată și la existența sa, sunt drepturile limbei sale și aceste drepturi, cine susține că în Bucovina e mai bine, nu știe că nu le-am avut și nu știe că toate eforturile noastre tindeau la dobândirea acestor drepturi, nu știe că în Bucovina n'am avut nici o singură școală secundară românească.

Până nu demult Bucovina, ca provincie românească, nici nu exista pentru frații noștri din regat; ea a trebuit descoperită pentru românism, fiind privită cu aceeași indiferență ca oricare altă țară străină din lumea largă. Cel dintâiu, care are meritul a fi descoperit pentru neamul nostru această provincie românească, vorbind mai întâiu de durerile ei, înțelegându-i năzuințele înăbușite, este d. N. Iorga. D-sa cel dintâiu a simțit că în acel colț de pământ străbun trăește, pătimind, un suflet românesc care trebuie descoperit și chemat la viață, care trebuie ajutat, cu dragoste, să se poată ridica din întunerecul în care gema uitat.

Odată descoperită Bucovina, iar sufletul ei muribund pus în contact cu izvoarele vivificatoare ale culturai naționale din regat, a început pe pământul Bucovinei o nouă epocă de redeşeptare și regăsire a conștiinței naționale rătăcite, o epocă de muncă, de eforturi necunoscute, de multe ori desprețuite, dar binecuvântate în rezultatele dobândite.

Alături de Bucovina compromisă, alături de Bucovina politicianismului învrăjbitor—singura despre care, din nefericire, s'a auzit ceva și pe aici—de vre-o zece ani încoace a început să se desvălească ochilor cari voiau să vadă, o nouă Bucovină, ignorată, dar pășind plină de încredere într'un viitor mai bun : Bucovina culturală.

Această nouă Bucovină, nelncurajată, neajutată, cum trebuia, de frații din regat, al cărei singur sprijin era încrederea nestrămutată în puterea culturii naționale, înainta—deși d-lui Iorga i se părea că cu prea multă zăbavă—cu pas sigur către înălăturarea celeilalte Bucovine învrăjbite, otrăvite, sterilizate de politicieni, impuși de guvern, și deci lipsiți de pricepere pentru trebuințele superioare ale unei nații.

Până acum vre-o zece ani, cine ar fi venit din România, ca să ne cunoască, ar fi trebuit să se înspăimânte de măsura în care se întrebuinta limba nemțească în familiile românești, de disprețul ce l-ar fi aflat la clasa cultă pentru literatura românească, astăzi, după zece ani această literatură e bine cunoscută, e respectată și primită cu dragoste în Bucovina.

A trebuit să se săvârșească o frumoasă propagandă culturală în Bucovina, ca să i se întâmple scriitorului N. N. Beldiceanu să întâlnească în munții Câmpulungului o fetiță, cu cosițe și în carțință, cetind în urma vițelilor ce-i aducea dela pă-

șune, o carte românească de versuri, să afle că
acea fetiță de țăran din munții Bucovinei cunoștea
numele mai multor scriitori și cetea mai multe
scrieri de ale lui Sadoveanu. A trebuit numaidecât
mai întâiu realizată pregătirea sufletească, ca să
poată fi primiți în Bucovina, așa cum au fost pri-
miți, scriitorii români și artiștii Teatrului Național
din București.

Despre această nouă Bucovină, pe care stăpâni-
rea austriacă a distrus-o în cursul acestui războiu,
despre Bucovina speranțelor și a încrederei în rea-
lizarea idealului național voiu da câteva informa-
țiuni.

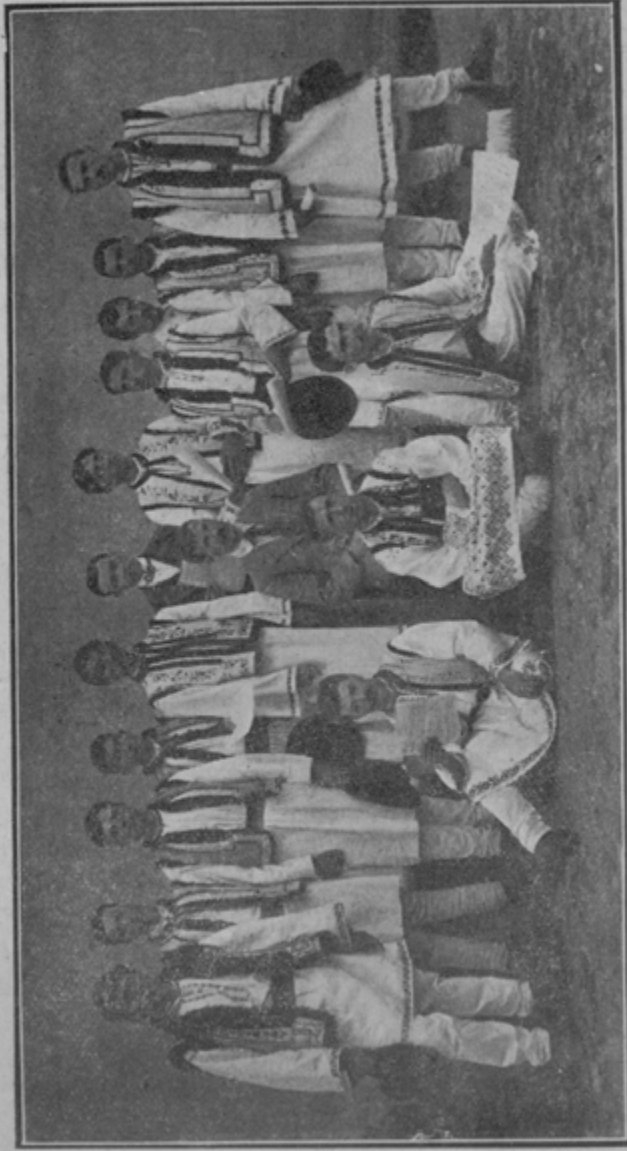
O EPOCĂ RODNICA

I.

În cele mai grele împrejurări, pecând un partid politic se prăbușia iar altul se ridica impetuos divizând pe Românii bucovineni în două tabere, se deschidea la Cernăuți de către doi tineri entusiști, d-nii I. Nistor și G. Tofan, o bisericuță de închinare și regăsire pentru sufletele învrăjbite de politicienii celor două partide. La 1 Ianuarie 1909 apărea cel dintăiu număr al revistei «Junimea Literară» cu un sumar iscălit de nume cunoscute.

Cu articole de îndrumare culturală, iscălite de d-nii Nistor și Tofan, cu versuri și nuvele nepretențioase, începea să se vadă o minune pentru a-eele timpuri: cea dintâi revistă românească pe mesele cărturărimei din Bucovina, care până atunci subjugată, aproape în întregime, de cultura germană, disprețuia orice manifestare a cugetărei și a simțirei românești.

Revistele din regat însă, în loc să încurajeze

Elevii Școlii de Meserii (Câmpulung)

tânăra revistă bucovineană, o ignorau, ba adeseori își băteau joc de literatura ei. Dar fără această literatură bucovineană, modestă, n'ar fi ajuns a fi cunoscută la noi literatura din regat. Pe cărărușa deschisă de «Junimea Literară», au putut străbate la noi, una după alta, și alte reviste din regat și Ardeal, contribuind la formarea unității culturale.

Prin munca stăruitoare a celor doi directori pe cari nimic nu i-a putut descuraja, și prin literatura ce o publica din până câtorva tineri, «Junimea Literară» a deșteledenit sufletul românesc, pregătindu-l pentru primirea simțirii culturai naționale, adusă de peste hotar, din regat.

La o parte de ziarele politice dela noi, despre cari mai bine ar fi fost să nu se fi auzit nici odată ceva în Țara Românească — cari apăreau și iar dispăreau, ca să apară din nou, otrăvind sub alte nume, sufletele românești, «Junimea Literară» și-a urmat zece ani de zile drumul ei rodnic, ducând în ficare casă, unde intra, un cuvânt curat, simțire și cugtare românească.

Și dacă în mișcarea literară, revista bucovineană nu a însemnat mult, cine va vorbi odată de Bucovina celor 10 ani din urmă, va pomeni cu dragoste de existența acestei reviste.

II.

O altă tovarășă de credințe a «Junimei Literare»

a fost revista învățătorescă «Școala», care apare în 10 Maiu 1907, sub conducerea d-lui G. Tofan.

După o înverșunată luptă, de mai mulți ani, pentru desrobirea școlii primare din Bucovina de sub influența și atotputernicia prefectilor, a trebuit să urmeze și altă luptă: pentru desrobirea și naționalizarea sufletului învățătorimii române.

Crescuți într'o școală normală nemțească de către profesori streini și ostili intereselor românești, tinerii normaliști părăsiau, cu sufletul deformat, această școală, luând drumul greu al chemării învățătoresți fără nici un ideal, pe care n'a avut cine să-l sădească în sufletul lor.

Astfel pregătiți, nu-i mirare, dacă până acum vr'o 10 ani, în letargia în care se afla toată Bucovina românească, învățătorii români se simțeau bine ca membri ai unor societăți învățătoresți districtuale «Bezirkslehrerverein-uri», cu caracter german, alături de toți învățătorii străini.

Într'o asemenea atmosferă cosmopolită, hotărât că școala primară din Bucovina trebuia să tânjească.

Dacă conștiința națională era slabă și la ceilalți cărturari, din partea învățătorilor ameninta o primejdie mai mare, fiind ei cei chemați a trezi și a desvolta această conștiință la poporul nostru.

A trebuit deci luată, cu toată seriozitatea, lupta pentru desrobirea și naționalizarea sufletului învățătorimii române din Bucovina. Iar ca organ de

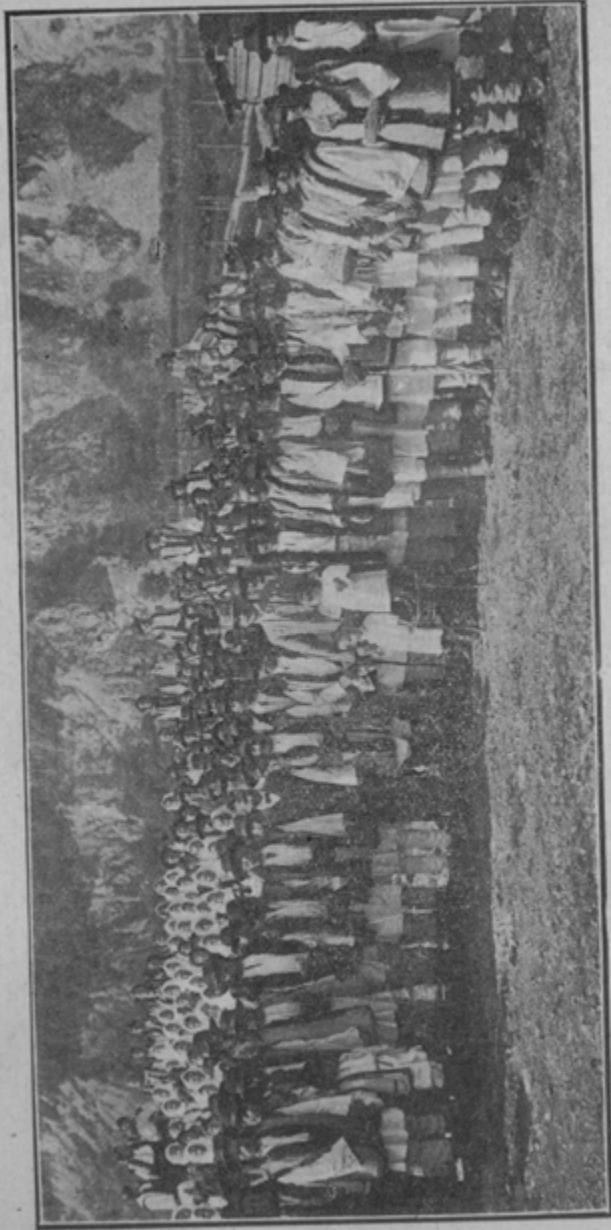
propagandă al celor dintâi luptători, cari până atunci luptară răzleți, în adunările învățătoresți, cu graiul viu, care nu putea fi auzit de toți învățătorii, apare revista «Școala».

Scrisă de luptători, această revistă nu face teorii abstracte, nu-și pierde vremea în căutarea unui nou adevăr în educație, ci, inspirându-se dela nevoile nenumărate ale neamului nostru din Bucovina, se adresează direct sufletului învățătorimii române. Din fiecare articol vorbește un glas cald; în fiecare rând se strecoară în sufletul învățătorului o durere românească.

Tot mai mult se observă printre învățătorii tineri o voință hotărâtă de a rupe cu trecutul, o nouă credință tot mai puternică se formează. Azi într'un district, mâine într'altul, învățătorii români se grupează sub steag național; cei bătrâni stau o clipă nedumeriți, dar sunt împinși înainte de valul celor tineri.

Învățătorii străini sunt izgoniți din «Bezirkslehrerverein-uri», iar acestea transformate în tot atâtea societăți de propagandă a conștiinței și culturei naționale.

Sufletul învățătorimei române era pe calea cea bună. Conducătorii și pregătitorii, prin revista «Școala», ai acestui suflet, s'au putut deci gândi la cea mai frumoasă izbândă: la ținerea unui congres la care să discute asupra scolii românești în legătură cu toate nevoile neamului nostru din Bucovina.

Adunare populară din Pojorâta. (Câmpulung)

Astfel în zilele de 25 și 26 Maiu 1914, s'au adunat în vechea metropolă a Moldovei, la Suceava, simbolisând, prin alegerea orașului, credința în numele căreia veneau peste 600 de învățători români.

După două zile de desbateri fructuoase, eșia dintre zidurile Suceavei un nou și puternic duh românesc..

III.

O continuă năzuință de separare de străini și de reorganizare a întregii vieți românești, este firul, pe care se înșiră activitatea Românilor bucovineni în cei 10 ani din urmă.

Până nu de mult, viața cărturarilor români din Bucovina, era atât de strâns împletită cu a străinilor, încât cei mai bătrâni ar fi zâmbit, dacă le-ai fi spus că este posibil și altfel. În «casin-uri» internaționale, cărturarii români se întâlneau, de multe ori ca membri și totdeauna ca buni prieteni, cu îngâmfații «beamteri» streini, petrecând într'o dăunătoare cordialitate, la jocuri de cărți și la bere.

Astfel desfășurându-se în mare parte, viața cărturarilor români, nu putea fi vorba de o serioasă rezistență în contra străinului cotropitor.

Dar redeșteptarea conștiinței naționale, ajutată de peste hotar de d-l N. Iorga, străbate din oraș în oraș. Cărturarii români — o seamă din ei cu oarecare părere de rău, după frumoasele timpuri de liniștită viață cosmopolită — se desfac de prietenii beamteri, urmând glasul vremii.

Năzuința acasta de separare de streini și de organizare a tuturor forțelor românești, află o bună primire și în mijlocul meseriașilor români. Astfel se înființează o societate a lor la Cernăuți și alta la Câmpulung. Neavând noi o clasă de mijloc, de care să se razime, oamenii aceștia, puținii meseriași români, erau cei mai expuși înstrăinării. Sus câțiva cărturari, prea departe de ei, iar în jurul lor marea străinismului, care mereu înghițea câte unul. De aceea înființarea celor două societăți, în Cernăuți și Câmpulung, a fost un rezultat binecuvântat al conștiinței naționale deșteptate.

O viață de mărunță muncă culturală de continue năzuinți spre mai bine, se observă în toate centrele Bucovinei. În fruntea tuturor stă românescul oraș Câmpulung. Acolo, în atmosfera curată a munților, — unde politicianismul, creat și susținut de stăpânirea străină, n'a izbutit niciodată să învrăjbească sufletele, să tulbure cugetele, ca în alte părți, — diferite societăți se iau la întrecere în răspândirea culturii naționale.

Acolo se înființează cea dintâi bibliotecă publică unde vin ca să ceară cărți românești: azi o domnișoară, mâine un tânăr meseriaș, poimâine cutare intelectual, care până atunci n'a avut o carte de literatură românească în mână, iar la urmă: un sfios flăcău, cu negre plete lungi, care va duce cartea împrumutată la târla de pe Rarău, unde așteaptă și alți flăcăi să o citească.

Societatea «Clubul Român» aranjează în anii din urmă, Duminecele postului mare, mai multe serii de conferințe pentru cărturari și popor.

«Societatea Meseriașilor Români» alimentează trebuințele sufletești ale celor 6000 de țărani câmpulungeni cu reprezentări teatrale, cu coruri și recitări, cari plac mult poporului.

Iar «Asociația Învățătorilor Câmpulungeni» coboară la sate, unde este rolul ei, cu conferințe, cu cântări și reprezentări teatrale, aranjate pentru popor, în mod gratuit, ca să poată veni fiecare. Aceasta, o fericită inovație în răspândirea culturii la sate. Sufletul țăranului nu suferă prea multă dăscălire, și nici nu prea vine țăranul ca să-l dăscălești. Deaceia învățătorii câmpulungeni au introdus în programul lor de activitate acest punct de atracție: pe lângă o conferință scurtă, potrivită, concerte și teatru pentru popor, în mod gratuit, spre a-l instrui pe sătean mai mult distrăgându-l.

Aceeași nobilă și fecundă rivalitate, ca la Câmpulung, se petrec și între societățile studențești din Cernăuți. Societatea «Dacia» deschide în Duminecele de iarnă cursuri de analfabeți pentru muncitorimea română din mahalale. La aceste cursuri, pe lângă cunoașterea slovei, muncitorimea își îmbogățește sufletul și cu alte frumoase învățături. Nici copiii nu sunt uitați. Tot «Dacia» scoate, pentru mintea și sufletul acestora, un «Calendar al Co-

piilor», care află o primire neașteptat de bună în lumea micilor cititori.

Societatea «Junimea» răspunde rivalei sale prin publicarea excelentei gazete pentru popor «Deștep-

Tărăncuță din Câmpulung
tărea», îngrijită cu deosebită dragoste și pricepere
de Ión Grămadă, autorul câtorva povestiri din tre-
cutul Bucovinei.

În 1906 societatea «Dacia» aduce mai multe mii de țărani la Expoziția din București, de unde se întorc în satele din Bucovina tot «atâți propagandiști ai conștiinței de neam. Ceeace n'ar fi putut cei mai însuflețiți cărturari pentru ideia națională la sate, decât prin îndelungata muncă de mulți ani, au făcut în puțină vreme țăranii aceștia, cari, în serile de toamnă la desghiocatul porumbului, Dumineca la horă, sau undeva pe creasta unui munte la focul din fața târlei, povesteau despre o «Țară Românească» mare și bogată, unde cei mai mari domni până și ghenărarii și miniștrii, vorbesc limba lor țărănească, atât de disprețuită la ei acasă de cel din urmă funcționar străin. Povestiau cum li se spunea «frați».... și în clipele acelea trecea prin sufletul celor de față, mișcându-i până la lacrimi, un fior necunoscut până atunci: era conștiința de neam care se trezia.

Iar, «Junimea» adună în 1908 la Cernăuți, cu prilejul jubileului de 30 ani, pe fruntașii culturii și literaturii românești: N. Iorga, I. Onciul, M. Sadoveanu, Anghel, Iosif, Zaharia Bârsan și alții.

Pe scena Teatrului din Cernăuți se reprezintă atunci, pentru prima oară, de studenții bucovineni «Zorile» lui Iosif, iar pe fruntea sărbătoritului poet se coboară o scumpă cunună de lauri de argint. Tot «Junimea» a editat pe cel mai talentat scriitor, pe care l-a dat Bucovina: pe regretatul Mihai Teliman, care, dacă ar fi trăit în alte impre-

jurări, într'un mediu mai românesc, ar fi ajuns să aibă în literatura românească un loc de cinste alături de Caragiale.

În bătrâna și bogata «Societate pentru cultura

Moșneag din Câmpulung

și literatura poporului român din Bucovina», a început de asemeni a se simți — odată cu alegerea în comitet a celor trei îndrumători ai generației tinere: Sextil Pușcariu, I. Nistor și G. Tofan — un curent de întinerire, de nouă orientare în activitatea so-

cietății. Dacă însă nu s'a putut face mai mult în privința culturală — pătimind această societate de toate slăbiciunile bătrâneților — totuși aducerea în fiecare an, începând din 1910, a trupei «Petre Li-ciu», a însemnat ceva pentru cultura românească în Bucovina. Mulți dintre Românii bucovineni, cei mai mulți, au avut pentru prima oară prilejul să audă o limbă românească, corectă, frumoasă, și să învețe a prețui această limbă. Apoi talentații artiști ne-au cucerit stima pentru Teatrul românesc, iar reprezentarea trilogiei lui Delavrancea a întărit multe conștiințe slabe. Multe suflete s'au lămurit, mulți ochi au lăcrimat și în multe cugete s'a coborât din depărtatul ideal.

«Asociația Corpului Didactic Primar» din Bucovina, deschide la Dorna Candreni, o stațiune balneară și climatrică în frumoșii noștri munți, cursuri de vară, la cari, pe lângă învățători, vin și alți intelectuali cari sunt în vilegiatură, să asculte pe d-nii Nistor și Tofan, neobosiți propagandiști ai culturii naționale.

În această epocă, când toate conștiințele se deșteaptă, încep a vorbi și vechile hrisoave, chemând din marea slavismului la viața românească pe uitații mazili și răzeși de veche obârșie moldovenească.

La Cernăuți apare «Gazeta Mazililor și Răzeșilor» care adună și publică documente uitate, agitând prin călduroase articole, cauza acestor înstrăinați, dar scumpi frați ai noștri, de trebuințele sufletești

ale cărora îngrijește, «Societatea Mazililor și Răzeșilor» împreună cu cea de a treia societate studențească «Bucovina», care nu vrea să rămână în urma celorlalte.

Astfel, cu toată perseverența ascunsă, de a ne desființa ca neam, a unei stăpâniri, care în 140 de ani nu ne-a dat o singură școală secundară românească și cu toată părăsirea noastră de către frații liber, — în anul 1914 în Bucovina era o conștiință românească.

III. CONTELE BELLEGARDE

Prefect și mai târziu deputat al țărânilor din districtul Câmpulung: contele Francisc Bellegarde, membru al unei vechi familii de curteni ai Casei de Habsburg, a căzut pe câmpul de luptă.

Purtăm în sufletul nostru 140 de ani de batjocură, de umilință și suferință. Dar cu toată durerea și revolta acumulată în sufletul nostru în potrivea celor din nația sa, nu putem fi nedrepti și să nu recunoaștem contelui Bellegarde tot ce i se cuvine din partea noastră; acestui străin, care cel dintâi dintre ai săi a adus în țara noastră un suflet iubitor și un cuget drept.

Venise acum vre-o 12 ani un prefect al districtului Câmpulung, trezind în jurul său oarecare sferă neobișnuită până atunci față de înaintașii săi. Ceea ce făcea ca lumea să vadă în persoana sa ceva mai mult decât un prefect, nu era atât obârșia sa înaltă, cu adânci rădăcini în veacurile trecute, ci erau mai ales legăturile sale cu Curtea din Viena.

Fiecare știa ceva despre imensele sale moșii în Moravia, despre logodnica sa, o princesă bavareză,

despre autoritatea ce o aducea odată cu numele său, dar nimeni nu bănuia ce aducea el în suflet.

N'a trecut însă mult și lumea a început a-și șopti la ureche, cum în cutare noapte, un om înalt, uscățiv, în simplul costum de turist, a intrat în cutare crăsmă, unde se otrăvia mai mult sufletul și trupul țărânimei noastre, pentru ca a doua zi, crășmarul să fie aspru pedepsit.

Ceea ce la început lumea își șoptea la ureche despre intențiile misteriosului conte cu nume latin, afla zi cu zi o confirmare tot mai precisă, în binecuvântările țărânimei române.

Urcând, în costumul său de turist, cu ghetete ținute, azi un pietros drum de munte, mâne altul, până la cel mai depărtat bordeiu, înfipt pe muchea unui deal, noul prefect a început să cunoască toată mizeria, dar și toată frumusețea sufletului muntenilor noștri. Și ca să le poată arăta întreaga sa iubire, pentru toată nedreptatea îndurată, pentru onestitatea cugetului lor, pentru inteligența lor pe care nu o putea lăuda în deajuns, contele Bellegarde a irvățat limba noastră.

Nu odată l-am auzit singur, pe el, conte străin, odraslă a uneia din cele mai înalte și mai autentice familii aristocrate, spunând cărturarilor din Câmpulung: «Aveți un popor binecuvântat de Dumnezeu cu însușiri cum nu cunosc altul pe lume. Un popor, nu de țărani, ci de cavaleri sadea... Puteti

face minuni din acest popor, numai să voiți și să-l iubiți...»

Conștiu de autoritatea ce rezultă pentru persoana sa din legăturile cu Viena, adese a putut face mai mult decât i-ar fi îngăduit calitatea de prefect, intervenind pretutindeni, unde era o dreptate țărănească de apărat, proclamând în munții Câmpulungului ca suprema lege : Ocrotirea țăranului român.

Persoana sa căpătase cu timpul în ochii noștri ceva din lumea basmelor, ceva ce nu poate fi pe pământ, printe oameni. Se mișca printre noi, vorbea cu noi, îl vedeam grăbit, când pe un drum, când pe altul, căutând par'că o nedreptate, spre a o pedepsi, și totuș ni se părea că nu este el, căci Dumineca, cutare văduvă povestea la colțul unei uliți vecinelor sale, care era să rămâie fără singura ei văcuță, iar cei patru copilași ai ei fără hrană, dacă în cutare zi, nu s'ar fi pomenit în casă cu «domnul căpitan» (contele Bellegarde), scăpându-i văcuța din ghiarele Ovreului, iar pe copilași de foame.

Ocrotitor al văduvelor, al orfanilor și al săracilor, contele Bellegarde era printre noi un întârziat cavaler dela Malta, rătăcind în zilele noastre cu poezia veacurilor de mult trecute, cu toată mila moștenită dela străbunii săi, ei înșiși cavaleri ai ordinului Malta.

Iară țăranimea noastră, care nu poate urâ pe nimeni, ci numai iubi pe cine i-a făcut un bine, i-a arătat acestui străin,—care cel dintâiu din nația sa

s'a purtat omeneste cu ea,—toată dragostea, pe care un veac și jumătate a ținut-o, față de toți străinii, ascunsă în sufletul ei, alegându'l în primăvara anului 1907 deputat în Parlamentul din Viena, în contra voinței noastre, a cărturarilor români și fără nici o presiune din partea onestului conte.

Ori cât de mare ar fi fost dragostea contelui pentru țaranul nostru, pe care noi o recunoaștem, fără nici o rezervă, în toată sinceritatea ei, nu puteam însă admite, în împrejurările din Bucovina, pentru mai multe motive de ordin național, ca un străin, ori cine ar fi el, să ajungă deputatul nostru. Dar dragostea țărănimei pentru binefăcătorul ei a fost mai tare decât voința cărturarilor, doborându-l pentru prima oară pe Aurel Onciul și nealegându-l pe membrul Academiei Române, pe d. T. Ștefanelli.

Dacă credința noastră, a cărturărimii tinere, nu s'a împăcat cu a ea, care vedea, pentru neamul nostru, toată fericirea venind dela Viena, de unde toată istoria celor 140 de ani de robie, ne spune că numai gânduri vrăjmașe ni-au venit azi când trupul său s'a pierdut fără urmă, fărâmițat de copitele cailor căzăcești pe câmpiile Poloniei,—cu toate amintirile dureroase ce le-a coborît în sufletul nostru perfidia steagului, sub care a căzut servindu-l cu credință, — recunoaștem încă odată contelui Bellegarde, ceea ce a fost pentru Bucovina; singurul austriac drept.

IV. INMORMÂNTAREA TATEI

8 Octombrie 1915. Alaltăieri la ora 1 noaptea, am primit în odăița mea din București următoarea telegramă: «Tata mort. Inmormântarea Joi».

Azi sunt în Gara Verești, depărtare de cel mult 2 klm. de satul nostru.

Am trimis un om de aici să vestească acasă că am venit și eu și doresc ca înmormântarea să aibă loc la ora 2. Mă voi duce pe malul Sucevei, și, cum cimitirul e pe deal, voi vedea și eu înmormântarea măcar de aici, dela graniță.

E ora 11. Mai am de așteptat 3 ceasuri. Nu pot sta în gară. Mă duc la graniță să-mi văd satul pe care nu l-am văzut de un an.

E o zi frumoasă, limpede. Am pus binoclul la ochi. Iată casa noastră pe deal, la marginea pădurei de fag; văd chiar fumul ieșind din ogeac.

Mă uit spre drumul ce urcă la cimitir; se vede destul de bine de aici.

Apoi ochii mi se opresc la via cu gardul de spini, pe coastă, la marginea satului. Mi-au scris de acasă că mi-a lăsat-o tata moștenire.

De acolo, din capătul de sus al viei, acum 20 ani, ca copil în școala primară din satul meu, mă uitam vara la satele din Moldova: Verești, Hancea, Văratec, Fântânele, toate mi se păreau îmbrăcate într'un văl de farmec. Deacolo, din capătul viei, un dor necunoscut îmi chema tot sufletul încoace spre pământul Moldovei. Chiar și numele acesta «Moldova» îmi plăcea așa de mult. Mi se părea că nu este țară pe lume cu nume mai frumos, mai sonor, mai dulce.

Poate era glasul strămoșilor, cari îmi vorbeau din adâncul pământului înstrăinat, că țara noastră tot Moldova s'a chemat.

Pe urmă ca elev de liceu, când cunoșteam acum istoria neamului, tot de acolo din capătul de sus al viei, îmi plimbam, în vacanțele de vară, visurile mele peste aurul lanurilor de grâu, sorbind cu privirile pământul fermecat la României libere, unde pădurea de stejari dela marginea satului Vereștii mi se părea mai misterioasă, mai plină de poezie și de cântece de paseri decât pădurile noastre pline de străini, iar lanurile de grâu, și ele mi se păreau mai bogate, mai galbene, mai binecuvântate de Dumnezeu decât țarina noastră,—până și apa Sucevei mi se părea mai veselă, mi se părea că scântează mai tare în raza soarelui, scăldând malul românesc.

Acolo mi-am pus, pentru prima oară, întrebarea : Oare voi ajunge ziua, când apa Sucevei va fi

peste tot veselă, când această apă nu va mai fi graniță între satul nostru și Gara Verești?

Aud clopotele. Se apropie ora înmormântării. M'a cuprins o jale adâncă. Mă simt, prin glasul aramei, atât de strâns legat de satul meu, de casa ncastră, de frați, de tata și mormântul care așteaptă să-l înghiță pe veci.

Toată sfințenia legăturii tainice, care unește pe membrii unei familii, a trezit-o în sufletul meu, glasul clopotelor. Mă simt atât de întreg al casei dela marginea pădurii ca nici odată până acum.

Și tot acum aici la graniță, pe când clopotele vestesc înmormântarea tatei, simt pentru întâia oară, toată tragedia neamului nostru din Bucovina în acest războiu. Știam de mult ce-i o graniță nelegiuită, în clipa aceasta o simt însă cu tot sufletul.

Am pus iar binoclul la ochi și de un ceas mă uit mereu spre drumul ce urcă la cimitir. Iată începe să se vadă cortegiul funerar urcând dealul. Se vede atât de bine acum.

Mi-am descoperit capul.

Un sat întreg îl petrece pe tata pe cel din urmă drum pe pământ. Acum vor fi ajuns la groapă și tot mai văd lume urcând mereu. Numai eu îl petrec dela graniță, din altă țară...

V. PATRU MUSAFIRI

Patru gospodari din Bucovina mi-au adus pentru câteva clipe în odăița mea din București toată cugetarea sbuciumată a Bucovinei din aceste zile.

...«Am venit și noi. Vrea să ne prăpădească împăratul, să nu mai fie țipenie de român în sate... Dacă ar fi băgată în seamă măcar credința românului... dar nu-i băgată»...

— Da, știu de mult că-i așa», îi răspund purtătorului de cuvânt. »De aceea, în loc să se fi dus oamenii noștri să moară pentru împărat, care niciodată n'a avut inimă pentru durerile lor, ei trebuia să treacă în România, cum ați făcut d-tră acești patru. Măcar cei din satele mărginașe; cei mai luminați cari au înțeles ce gânduri ne poartă stăpânirea de acolo».

— Bine ar fi fost, domnule, nu zic ba, dar vezi, la noi țărani nu se poate așa de ușor. Bunăoară mie, nu știi d-ta ce greu mi-a fost să mă despart de acasă. O săptămână întreagă m'am frământat... se apropia ziua să plec și eu umblam bezmetec... nu puteam prinde un gând hotărât... Mă

învârtiam prin ogradă, mă uitam la casă, la grajd, la șură...

Mi-aduceam aminte când am cumpărat lemnul de clădit pentru fiecare din ele, dela cine l-am cumpărat, cât am plătit și cât m'am sdrobit până le am văzut pe toate gata...

Mă uitam la gardurile din jurul grădinei, și-mi simțeam sufletul împletit în ele.

...În ziua când trebuia să plec, am băgat de samă că vânturile au smuls o draniță de pe acoperișul urii, am pus-o la loc. Am văzut o gaură în gardul dela drum, am luat câteva nuele și am astupat-o... Intr'una aveam ceva de isprăvit în ziua aceea... Intr'una îmi țipa în ureche un glas batjocoritor : «Lucrează că numai azi ești gospodar...»

Tăcu o clipă, apoi :— «D-tră, domnii, nu înțelegeți sufletul unui gospodar. Iacă dece s'au dus oamenii noștri ca să moară pentru legi și neamuri străine»

— «Bine, te înțeleg, dar d-ta fiind chemat, trebuia și așa să te desparți de gospodărie».

— «Da, îi adevărat, m'aș fi despărțit, dar nu aș fi lăsat-o de batjocură. Atunci gospodăria mea tot ar fi avut o leacă de scut. Așa însă oricine își poate bate joc de gospodărie, de nevastă, de copii., dreptate pentru ei nu este... Ori în cotro se vor îndreptă, nevasta și copiii unui dezertor nu vor afla ascultare...

Dacă am ști că România va sta pe loc până la sfârșit, azi am porni înapoi...

Nu-i prea târziu... Poate scăpăm cu viață și atunci ne întoarcem iar la gospodăriile noastre...

Cuvintele din urmă mi-au sguđuit adânc conștiința, dela care simțiam că cei patru gospodari așteaptă un răspuns. Am luat altă vorbă. Ce le-aș fi putut spune? Să le fi arătat îndoiala mea? Asta ar fi însemnat a-i trimite înapoi ca să moară pentru asupritorii lor.

Să-i fi mințit? Dar cine ar fi putut în fața acelei dureri din ochii lor?

VI. NOAPTEA LACRIMILOR

Am întâlnit-o în Cișmigiu, fetiță din Bucovina.

Uluită de bucuria exuberantă a Capitalei, de sfidarea luxului obraznic, se uita la bărcile ce legănau pe oglinda murdară a lacului fericita neutralitate a României. Se uita la ciorapii scumpi, cari se vedeau de sub rochiile de mătase mai mult decât ar îngădui cuviința din satul ei din Bucovina.

Redau povestea, la capătul căreia am întâlnit-o în Cișmigiu.

Eră în noaptea spre Duminică Rusaliilor, când Românii din Bucovina fură treziți de glasul clopotelor, cari vesteau că a sosit ceasul când vor plânge cele mai multe și mai dureroase lacrimi.

Trăgeau clopotele. Jandarmii alergau prin sate, șuerând, vociferând. Soldații unguri sunau din goarne, băteau tobele. Pretutindeni răsuna în noaptea de groază porunca sbirilor, ca toți oamenii să deie vitele, porcii, pasărilor de pe lângă casă, tot avutul lor transportabil, căci vin Rușii.

Cele mai sfâșietoare scene s'au putut vedea în noaptea aceea pe pământul Bucovinei.

Ici o văduvă cu o casă de copii, bocindu-se, cu mâinile încleștate de coada singurei văcuțe care îi hrănea toată casa; colo alta, agățându-se cu brațele de grumazul vitei, sărutându-i ochii ca unei ființe scumpe de care trebuie să se despartă pentru totdeauna, pe când jandarmii și soldații unguri loviau cu patul puștei în vite ca și în nenorocitele mame sbierând: «In lături, cățele puturoase!»

Zădarnic cădeau moșnegii în genuchi, implorând îndurare, milă, pentru nepoții orfani, ai căror părinți au murit ca eroi pentru împăratul lor.

Bociau femeile, copii țipau îngroziți, vitele răgeau sfâșietor, par'că simțiau și ele jalea ce o lasă în urma lor.

Era o noapte din Iad. Până și cerul, scârbit par'că de sălbăticia austriacilor, își descărcă mânia într'o năprasnică furtună trimisă asupra pământului. Nu se mai înțelegea nimic. Josurgia austriacă, iar de sus venia mânia lui Dumnezeu.

Lovituri de pușcă, injurături ungurești, gemete năbușite, ragetul vitelor și trăsnetele cerului, toate se amestecau, se impletiau, se confundau într'un sgomot surd, nesfârșit.

Sub plesnetele ploii, loviți și injurați mereu din urmă, înaintau spre trecătorile Carpaților, moșnegi și vite, pe drumul luminat de fulgere, lăsând în urma lor numai lătratul câinilor și lacrimile văduvelor.

Mulți înșă din cei ce au fost siliți să-și pără-

sească vetrele odată cu avutul lor prădat de austriaci, azi nu mai blastemă cea mai nelegiuită stăpânire pământească. Căci apele fiind crescute, iar ei siliți din urmă a trece înainte, mulți și-au găsit mântuirea în valuri.

Poate Dumnezeu a voit anume astfel. Valurile Sucevei și ale Siretului vor aduce cadavrele acestor țărani pe pământul României, ca ochii ei să vadă ceeace urechile ei neutrale n'au voe să audă; cum îi prăpădesc austriacii pe țăranii din Bucovina...

Pe oglinda lacului se leagănă sgomotoasă neutralitatea îmbrăcată în mătăasă pe când fetița, terminând povestea, se uită o clipă la veselie din bărci apoi din nou la mine, par'că ar fi vrut să mă întrebe: «Așa-i că aici nu suntem în România?»

VII. SBUCIUMUL UNUI IDEAL

Era în timpul revoltei agrare din 1907. Mă aflam în satul copilăriei mele dela graniță, unde adese, în vacanțele de vară, întors dela școală, am jucat hora alături de ceilalți flăcăi, la marginea imașului din fața primăriei.

În fiecare colț întâlneau țărani șoptind. În suflul lor se petrecea o taină mare, pe care o bănuiam. Așteptam cu teamă o cumplită hotărâre.

Într'un amurg rece, unul mai nerăbdător, cu mâinile ascunse în mânecile calde ale cojocelului, îmi șoptește: «Sântem gata»—apoi cu o mișcare a capului arătând spre graniță—«așteptăm să ajungă la Verești, dăm mâna cu ei, o luăm împreună și urmă de venetic nu n-ai rămâne în țara aceasta pe care o facem iar românească.»

Din vorbele sale am înțeles, imediat, că țărani dela noi nu cunoșteau caracterul agrar al revoltei din România.

În mintea lor, infierbântată de dogorul flăcărilor de peste hotar, vedeau ridicându-se satele din Moldova în contra «străinului cotropitor»; se vedeau

unind-se cu frații lor de peste apa Sucevei pentru mântuirea Bucovinei din lanțurile robiei.

N'am știut ce să-i răspund. Vedeam toată pri-mejdia ce o cuprindea credința sa, care era a tuturor țăranilor din satele mărginașe, dar vedeam și toată frumusețea acelei credințe greșite.

Mă temeam să i-o las, mă durea să i-o răpesc...

*

În sala Palatului Comunal din Câmpulung, cu pereții împodobiți cu chipurile Voevozelor și ale altor bărbați mari ai neamului, se serbă a 50 ani-versare a Unirii Principatelor Române. Dela tri-bună deasupra căreia atârna chipul lui Cuza, având la dreapta pe regele Carol, iar la stânga pe descă-locătorul Dragoș cu buzduganul în mână — vorbia cineva, după ce evocase vremurile de glorie ale Moldovii, despre însemnătatea Unirii pentru nea-mul românesc, despre faptele, despre idealismul marelui iubitor de țărani, care a fost întâiul Domn al Principatelor-Unite. Peste 200 de țărani ascultau cu eucernică luare aminte glasul, care le vorbia de sbuciumele prin care a trecut neamul nostru.

La sfârșit un moș mărunț cu căciula de miel subsuoară—inimosul «moș Bardan» cum îi spuneam noi—se apropie de noi câțiva și cu toată cuviința care este o podoabă a țăranimei noastre, ne în-treabă :

— Da, mă rog, pe noi de ce nu ne-a «Unit» Domnul Cuza? Doar și noi suntem Moldoveni.»

VIII. PETRE LICIU IN BUCOVINA

— CU PRILEJUL DESVĂLIRII BUSTULUI SĂU LA FOCSANI —

Un echipaj împodobit cu ghirlande de flori, se opria în 1910, într'o frumoasă zi de Iunie, în fața Palatului din Câmpulung, cu cele două glorii ale Teatrului Național din București: d-na Aristizza Romanescu și regretatul Petre Liciu.

Seara s'a reprezentat piesa: «Lipitorile Satelor»

A doua zi dimineată urcam cu «prietenu» Petre Liciu printre livezile cu miros dulce de sânziene, pe drumul ce duce, pe marginea romanticului părau Gea cu cascade sgomotoase, la vilele de vară dela marginea pădurilor de molizi.

Petre Liciu era foarte vesel. Simțiam în sufletul său o mare bucurie, pe care deabia aștepta să o comunice cuiva.

Pe creasta muntelui Bota, la capătul unei minunate alee — frumoasă ca o cărare dintr'o poveste, botezată de nemți «Kaiseralee» — am poposit ca să privim splendida panoramă a orașului ce se deschidea înaintea ochilor noștri, în potopul de lumină orbitoare a soarelui de vară, revărsat peste albele

căsuțe țărănești, cari de 140 de ani înfruntă îngâmfarea obraznicilor clădiri de centrul înstrăinat, dar nu se dau învinse.

[Țărăncuță din Câmpulung

Petre Liciu, punându-mi prietenește mâna pe umăr, ca să simt și mai mult bucuria sufletului său, îmi vorbește: «Nici odată n'am coborât de pe scenă,

atât de vesel, atât de fericit, ca aseară, când m'am văzut aclamat de țărani voștri. Niciodată, mi se pare, că nu am jucat cu atâta plăcere. Aplausele acestor țărani îmi sunt cele mai scumpe aplause în cariera mea de actor».

Anul următor aceeaș primire triumfală și acelaș echipaj împodobit cu ghirlande de flori, împletite de domnișoarele din Câmpulung, numai că de astă dată veniră și țărani la gară, întru întâmpinarea lui Petre Liciu.

În camera sa dela Hotelul Comunal, Petre Liciu îmi povestea vădit emoționat: «Am văzut și minunea asta, țărani sărutând mâna unui *«comediant»*.

Am văzut și eu la gară pe gospodarul Calinic Crăciunescu sărutând, pe neașteptate, mâna lui Petre Liciu, în momentul, când acesta i-o întinse prietenește discretului său admirator cu plete și în cămașă albă de in. Și m'a surprins și pe mine întâmplarea dela gară, cu atât mai mult, știind că țărani câmpulungeni sunt cunoscuți în toată Bucovina ca cei mai mândri țărani, ca un fel de cavaleri ai țărânilor noastre.

Din toată atitudinea lor recunoști îndată în vinele lor sângele unor strămoși, cari nu s'au plecat nici când în fața boerului sau lichelei din Fanar; recunoști numai decât pe urmașii țărănilor liberi de pe vremuri, cu anume privilegii din partea lui Vodă.

Și dacă țărani aceștia crescuți în bătaia vântu-

rilor aspre, pe culmile sălbatece ale munților — i-au sărutat mâna «comediantului» Petre Liciu, întâmplarea aceasta, pelângă că cuprinde cea mai onorătoare consacrare a geniului creator și cuceritor de oameni a lui Petre Liciu, mai denotă, că țărani câmpulun-genii trebuie să fi descoperit instinctiv în persoana

Gospodărie țărănească din Câmpulung

marelui artist și un mare suflet de om, care s'a coborât până la ei.

Și n'au greși țărani câmpulun-geni. Au simțit bine cine-i Petre Liciu, când i-au sărutat mâna. Tot așa de mare ca artist a fost Petre Liciu și ca om.

Venind Petre Liciu la noi, a ținut să ne cunoască și ca oameni, cu nevoile noastre numeroase,

nu numai ca spectatori în fața scenei. A vizitat vestitele ateliere ale Școalei de Meserii din Câmpulung, unde copiii de țărani veniți din văgăunele munților, execută în lemn acele neintrecute lucrări în stil românesc, cari au ajuns să afle apreciere și căutare până departe în țările cu cea mai rafinată industrie.

Cu toate că directorul școalei îi oferise un frumos cadou, Petre Liciu nu s'a putut despărți de tot ce a văzut acolo, până nu a cumpărat și alte obiecte.

Parcă îl văd și acum, cum se bucura ca un copil în camera sa dela hotel, privind minunatele lucrări eșite din mâile iscusite ale unor copii de țărani.

A vizitat și librăria «Societății Școala Română», unde iarăș a ținut să cumpere mai multe mărunțișuri, de care nu avea nevoie, numai ca să lase câteva parale și în acel loc de ispravă românească.

Iar la 1 Ianuarie 1912 îmi trimitea Petre Liciu la Câmpulung, în loc de urări, suma de 1500 de lei, însoțită de aceste mișcătoare rânduri: «Nu ți-am scris până acum, căci ce ți-aș fi putut scrie, ca să-ți fac o bucurie mai mare, decât trimițând suma aceasta ce am colectat-o pentru internatul vostru din Câmpulung».

Patru luni mai târziu, într-o Duminecă de Aprilie, Românii din Câmpulung, în frunte cu comitele tuturor societăților culturale, se adunau la biserica Sf. Niculae, ca să se roage pentru odihna marelui suflet al lui Petre Liciu, Și în ochii gos-

podarului Calinic Crăinicescu am văzut atunci în biserica Sf. Niculae, lacrimi, pecând buzele sale înălțau în taină o rugă ferbinte la ceruri...

*

Azi, după patru ani, se adună la Focșani numeroșii săi admiratori. În fața bustului, pe care deopotrivă l-a meritat și artistul și omul Petre Liciu, va fi, o clipă, evocată gloria ce încununase numele său pe pământ. Se va aduce, o clipă, închinare memoriei marelui artist, geniului său, de către cei ce l-au cunoscut bine și l-au apreciat drept.

Alături de ei, Bucovina se închină marelui suflet al omului care a iubit-o atât de mult. Ne închinăm marelui iubitor de neam, care ai fost tu, Petre Liciu!

IX. EMILIAN SLUȘANSCHI.

Era în primăvara anului 1899, când pe buzele tuturor elevilor dela liceul din Suceava flutura numele unui tânăr student dela Universitatea din Cernăuți, devenit dintr'odată o figură măreață în ochii noștri.

Era numele care până mai eri împodobia viața de simțire românească a lui Emilian Slușanschi, iar acum a rămas o simplă iscălitură sub nenumăratele articole, în cari avocatul bucovinean și-a ridicat glasul pentru durerile țării sale.

Exclus în anul 1899 dela Universitatea din Cernăuți pentru ținuta sa românească față de crima națională a mitropolitului de tristă memorie Arcadie Ciupercovici, care, sub presiunea guvernului Bourguignon, cedase Rutenilor o parte din drepturile bisericii române din Bucovina — tânărul student de atunci, Emilian Slușanschi, luă pentru prima oară în viață drumul pribegiei spre universitățile din vest.

Se ducea feciorul învățătorului din comuna Ceahor petrecut de admirațiunea noastră, a tinere-

tului, și de durerea părinților săi, cari de multe ori, în locul unui mandat poștal, îi vor fi trimis scrisori acoperite de lacrimi, ca un simbol al țării, unde singura comoară, care n'a secat nici odată, au fost ele—lacrimile.

Se ducea tânărul pribeag să lupte printre străini cu mizeria, să simtă, să cunoască și mai mult toată amărăciunea soartei neamului său din Bucovina, lăsând, în urma sa, în sufletele noastre, ale elevilor dela liceul din Suceava un îndemn frumos, o pildă fecundă în acele vremi sterpe de inimi pilduitoare.

Intors acasă doctor în drept, se destină magistraturei. Dar prea curând a trebuit să se convingă că uniforma chesaro-crăiască e prea strâmtă pentru o inimă românească. Emilian Slușanschi s'a făcut avocat.

Om al hotărârilor îndrăznețe și imediate, cum trebuie să fie toți câți au o credință, Emilian Slușanschi, îndată ce a izbucnit războiul austriac, nu a stat o singură clipă pe gânduri, care e drumul ce trebuie să-l urmeze.

Înainte ochilor săi scânteia, luminat de puterica sa credință, un singur drum : prin București la desrobirea Bucovinei.

Pe când alții, cari i-au urmat mai târziu, de altmintrelea tot așa de buni români ca și el, ezitau încă, sbuciumându-se în căutarea unui răspuns la marea întrebare ce-o coborise în sufletul lor de Români cele dintâi bubuituri ale tunului rusesc, avo-

catul din Storojineț a găsit din primul moment răspunsul pentru toți. Și-a părăsit rosturile sale bine întemeiate, luând pentru a doua oară în viața sa drumul pribegiei, dar de astă dată nu spre apusul german, ci spre răsăritul românesc, ca să spue aici tot ce a îndurat neamul său din Bucovina.

Dragostea de neam l-a făcut în Bucovina din magistrat avocat, iar aci din avocat ziarist, punându-i condeiul în mână, ca să spue fraților săi dureri dela frați. Nu a căzut cu arma în mână pentru eliberarea țării sale, dar a căzut ținând în mână un condeiu în slujba aceluiaș vis mareț. N'a țișnit sângele său din pieptul găurit de glonte dușman, dar picătură cu picătură s'a scurs sufletul său în vârful peniței, care numai odată cu cea din urmă respirație a acestui suflet a încetat și ea de a scrie despre durerile nesfârșite ale Bucovinei noastre.

X. UN BUCOVINEAN LA ACADEMIA ROMÂNĂ.

CU PRILEJUL DISCURSULUI DE RECEPȚIUNE AL D-LUI I. NISTOR

Țara mică, modestă, ignorată de România, o adevărată cenușăreasă în istoria neamului, Bucovina vedea cu oarecare gelozie, cum toată dragostea Țării-mume, multă puțină, câtă era se îndrepta toată spre mândra și lăudata ei soră, Transilvania.

Chiar și în acest războiu numele ei, de care se leagă atâta pătimire, a fost așa de rar rostit.

Că nu a meritat însă Bucovina atâta lipsă de interes din partea României, a dovedit eri la Academia Română, membrul ei ordinar, învățatul profesor dela Universitatea din Cernăuți, d. I. Nistor, prin glasul căruia a vorbit însuși glasul îndureratei și ignoratei istorii a Bucovinei.

În discursul său de recepțiune «Un capitol din viața culturală a Românilor din Bucovina», d. Nistor vorbind de epoca până la 1847, a arătat că Românii din Bucovina și în epoca cea mai neprielnică a desvoltării lor au contribuit la cultura românească dând Moldovei o sumă de cărturari, clerici și mireni

cari, în frunte cu marele bărbat de Stat Constantin Hurmuzachi, au desfășurat aici o activitate culturală asemenea celei a ardelenilor în Țara Românească.

Nu voi vorbi mai pe larg de cuprinsul acestui luminos discurs, care și așa va apare în broșură și îl va putea citi oricine. Mă voi ocupa însă cu acest prilej de activitatea dela noi de acasă a d-lui I. Nistor, fiind legat de această activitate un întreg capitol din viața culturală a Românilor din Bucovina, și poate cel mai frumos capitol din vremurile mai noi.

Fiecare universitate din Austria are câte o catedră pentru istoria provinciei respective. Singură Universitatea din Cernăuți nu avea o asemenea catedră, pe care refuzau Nemții a ne-o da pe motiv, că s'ar știrbi caracterul german al Universității. În sufletul lor întunecat însă încolția, la gândul acestei catedre, o teamă mai mare: teama de prezența în conștiința neamului a duhurilor din morminte.

După o îndelungată luptă, cu mici intermitențe, care mai ales, începând cu ultimul deceniu, a luat un caracter mai hotărât, mai energic, Românii din Bucovina obținură în sfârșit în anul 1912 catedra dorită, care însă—potrivit cu obiceiul stăpânirii austriace de a nu recunoaște niciodată unei națiuni subjugate întreg, un drept al ei,—a fost înființată cu numirea de catedră pentru studii sud-est-europene.

Și dacă această catedră, în forma în care ni s'a

dat, nu a devenit o caricatură, cum ar fi dorit cei ce ne-o dăruiau, ci a ajuns să fie o adevărată catedră pentru istoria țării, meritul e al d-lui Nistor, fiindcă s'a putut afla la timp persoana pregătită care se impuse atât de mult în lumea învățaților germani, încât nu se putea trece peste d-sa.

La 21 Octombrie 1912, pe când firul telegrafic aducea la Cernăuți, cu prilejul lecției de inaugurare a cursurilor din istoria română, bucuria și urările Românilor din toate unghiurile țării, glasul cald al d-lui Nistor, mărturisia în fața unui numeros auditoriu, în frunte cu Mitropolitul țării acest crez acoperit de aplause: «Eu nu înțeleg să-mi îngrădesc activitatea mea numai între pereții acestor săli de cursuri».

Și mărturisirea acestui crez a devenit o realitate în activitatea sa ca profesor universitar.

Adeseori, în cei doi ani până la izbucnirea războiului, s'a coborât dela înălțimea catedrei universitare ca să urce umila catedră a cutărei școli primare spre a le vorbi învățătorilor adunați despre trecutul țării. Și în clipele acelea, înaintea ochilor extaziați ai învățătorilor, dispărea, ridicat ca de-o mână fermecată, vălul de întunec în care zăcea înfășurată sbuciumata istorie a Bucovinei.

Dar și până atunci, cu mult înainte încă, cuvântul d-lui Nistor străbătuse în casele cărturarilor români, trezind și îndrumând conștiința acestora, prin paginile revistei «Junimea Literară», pe care

o înființă în 1904 împreună cu tovarășul său de muncă românească, d. G. Tofan.

Alături de viața politică a Bucovinei, atât de depravată în anii din urmă, d. Nistor avu fericirea să vadă înflorind, cu concursul său, o nouă și puternică viață culturală, din care se desfăcea cele mai frumoase făgăduinți pentru viitorul țării.

La conferințele anuale ale învățătorilor români se auzia, în anii din urmă, cerându-se cu glas tot mai răspicat introducerea în școala primară a istoriei naționale. Și în glasul învățătorilor, cari nu se sfiiau a cere cu toată energia recunoașterea unui drept al neamului lor, negreșit era ceva și din glasul istoricului Nistor.

Și dacă la examenul ce s'a ținut primăvara asta la Iași pentru învățătorii refugiați din Ardeal și Bucovina, cei din Bucovina au surprins comisia de examen cu cunoștințele lor din istoria națională, d. Nistor are, pe lângă d. Tofan, meritosul îndrumător al acestora, partea sa de merit.

A greșit nu știu care membru din comisie, crezând că învățătorii bucovineni de aceea sunt mai bine pregătiți, fiindcă în țara lor ar fi cultura românească mai puțin prigonită ca în Ardeal. Cazul, intru cât privește pregătirea învățătorilor, e tocmai contrarul.

Pe când învățătorii din Ardeal au fost pregătiți pentru chemarea lor în seminarii confesionale de

către profesori români, colegii lor din Bucovina au fost crescuți de către profesori străini, într'o școală nemțească de Stat

Dacă cu toate acestea s'a întâmplat ca cei din urmă să cunoască ceva istoria și literatura românească, pregătirea lor în această direcție e o urmare a curentului condus de d-nii Nistor și Tofan. E în parte rezultatul generoasei concepții ce-o avea d. Nistor de chemarea sa ca profesor universitar și ca istoric al Bucovinei: de a alege din vastele sale cunoștinți istorice, dobândite printr'o muncă fără pildă până la el, cele mai folositoare și a le răspândi până în cel mai depărtat sat.

Cercetător neobosit al durerilor țării sale, d. Nistor, prin discursul de recepțiune, a înălțat un cuvânt de mângâiere spre crucea pe care, pironită de colonelul Fischer, purtătorul unei înalte decorații românești, sângerează uitată și ignorată cea mai nenorocită provincie românească

XI. CAMPULUNG-IACOBENI-VATRA-DORNEI.

Câți din țară au cunoscut aceste trei localități până a nu auzi glasul tunului rusec, chemându-le pe nume de pe creștele munților?

Abia din ziua, când tunurile rusești, cu gura îndreptată spre istorie, au strigat numele lor—Campulung, Iacobeni, Vatra-Dornei, au început să fie nume mai cunoscute și în România.

Dar glasul tunului vorbește de obicei prea laconic : atât cât trebuie pentru istorie.

De aceea cred că nu va fi de prisos să dăm marelui public românesc câteva informațiuni asupra acestor trei localități, în jurul cărora s'au dat și se dau încă lupte înverșunate, al căror rezultat de abia va hotări definitiv despre soarta mult încercatei Bucovine.

CAMPULUNGUL.

Câmpulungul, care de trei luni de zile vede mereu intrând și ieșind după scurte popasuri nesfârșitele

oști ale Țarului, este cel mai românesc oraș din Bucovina și unul din centrele culturale cele mai de seamă.

Oraș de țărani, cu o populațiune de 9000, dintre care numai trei mii populațiune străină, Câmpu-

Țăran din Câmpulung.

lungul își revarsă albele căsuțe țărănești pe o întindere de 7 km. dealungul râului Moldova, între două șiraguri de munți, bogați în păduri de molizi, cari își coboară sălbateca lor măreție până la marginea orașului.

Vestit prin poziția sa minunată, prin aerul pădurilor ce-l înconjoară din toate părțile, acest oraș,

cu care natura a fost așa de darnică, e în timpul verii una din cele mai căutate localități climaterice.

Mai ales vestită e romantica vale Dea, cu spumoasele sale cascade, cu vilele de vară dela marginea întunecoaselor păduri, cari împrumută ademenitoarelor vile, o atmosferă de visare, de basm și mister.

Un aspect de toată frumuseța îl oferă ochilor acest oraș în zilele de sărbătoare. În aceste zile, după săvârșirea liturghiei, începe să se reverse din cele trei frumoase biserici românești—mândră, oprită pentru scurtă vreme în mersul ei, înlăturată din centrul înstrăinat, dar nebiruită—istoria trecutului.

Se revarsă spre centrul înstrăinat această istorie în chipul sutelor de țărani, cu mersul demn, cu fruntea ridicată, conștienți de ceea ce reprezintă prezența lor în fața, trufașelor clădiri ale neamurilor străine.

Când vezi, în asemenea zile, pe strada principală fluviul acela de mândre capete de voievozi, de cămeși albe ca ghiocul, ai aspectul orașului de acum câteva sute de ani, când strămoșii lor—din mijlocul cărora a pornit neamul de Domni al Calimahilor—o cârmuiau cu vrednicie. «Ocolul Câmpulungului» cum era numit pe atunci mândrul ținut de țărani liberi.

În câmpulung a svâcnit totdeauna o intensă viață românească, politică și culturală. Aici, prin

inima țăranilor câmpulungeni, au repurtat Româniș bucovineni cea dintâiu biruință politică asupra guvernului, doborînd în alegeri, prin persoana d-lui T. V. Ștefanelli, membrul Academiei Române, pe nsuși prefectul districtului, un baron neamț.

Casa Țărănească din Câmpulung.

Tot din munții Câmpulungului a coborît biruitoare, ajutată de aceeași țărani, înalta cugetare politică a regretatului George Popovici, a bărbatului politic cu frumos suflet de poet.

Iar mai târziu, tot țăranii câmpulungeni au dat cea mai mișcătoare dovadă de câtă recunoștință e capabil sufletul țăranesc față de oamenii drepti cu

el, trimițind în parlamentul din Viena, în contra voinței noastre a cărturarilor, pe nobilul conte Bellegarde, care, deși străin, a înțeles multe din nevoile noastre, ajutând la înlăturarea lor.

Și tot ei, țăranii aceia, în 1910—în urma unei strălucite biruințe a solidarității lor, în alegerile pentru Consiliul comunal—au înlăturat limba germană, decretând pentru prima oară în Bucovina, pentru orașul lor, limba românească ca limbă oficială. A fost aceea o biruință a limbii românești, de care s'a ocupat, în articole violente, desperate, întreaga presă nemțească, cerând oerotirea limbei germane în contra țăranilor câmpulungeni.

Bine reprezentată este în acest oraș și pătura cultă românească, care față de celelalte neamuri e cea mai numerică.

Pe lângă un liceu românesc și trei școli primare—dintre cari una curat românească, iar două bilingve—se mai află în Câmpulung mai multe societăți culturale cu însemnate merite în trecutul lor de rodnică activitate, care i-au putut păstra acestui oraș, în toate manifestările sale, cea mai românească înfățișare.

Indată ce intri în Câmpulung, simți numai decât o altă atmosferă, care îți face impresia că numai ești în Bucovina. Nu întâlnești pe străzi atât de des, ca în celelalte orașe, mutra obraznică a străi-

nului, care te provoacă, te silește la fiecare pas, prin aroganța înfățișată, să-i răspunzi cu o palmă. Nu întâlnești acolo nici pe românul din alte părți, plecat, umilit, sfios. Aici vezi țărani mândri, printre cari străinul se strecoară ceva mai cuviincios ca aiurea, simțind că par'că nu are ce căuta în acea atmosferă, din care tâșnește o dârză conștiință națională.

O deosebită mențiune merită «Școala de Meserii». La școala aceasta a găsit vechiul mobilier țărănesc cea mai largă pricepere și cea mai cu-minte aplicare.

VERDUNUL CARPAȚILOR

II.

Din Câmpulung ajungi cu trenul într-o oră la Iacoveni.

O parte din distanța aceasta de vre-o 28 km. voi face-o însă, cu cetitorul, pe jos, pe vestita șosea numită de Nemți «Reichstrasse». care vine din Galiția, trece prin Cernăuți, de unde până la Câmpulung numără 150 de km., iar de aici până la Vatra Dornei 40.

Vom face o parte din drumul acesta pe jos, căci ar fi păcat să nu-i arăt cetitorului cea mai frumoasă regiune din munții Bucovinei, care este lăudată de atâtea guri câți călători au avut fericirea să treacă pe acolo.

*

Indată ce eșim din pitorescul sat Pojorâta seara se închide. Două șiraguri de munți își prăvălesc pădurile, din dreapta și din stânga, așa de repede spre marginea șoselei, de parcă ar vrea să strivească «șarpele de oțel» ce aleargă alături de șosea

aducând în pintecele său blestemat pe asupritorii neamului nostru.

Țăran din Câmpulung

Pășim la o adâncime de câteva sute de metri de împărăția luminei, din care numai o fâșie albastră

acrijilită de coastele întunecate ale pădurilor, se zărește sus de tot.

Dacă în vestitele văi ale Alpilor te copleșește sublimul, aici te farmecă misterul. Dacă acolo în fața

Poarta țărănească din Câmpulung.

uriașelor stânci pleșuve ce parcă ar vrea să înfrunte cerul, încerci dureroasa senzație a nimicniciei vieții omenești — aici binecuvintezi pe Dumnezeu pentru viața ce ne-a dat ca să putem admira această regiune.

Nu auzi înaltele căderi de ape de acolo, sfărâmându-și de stânci sgomotele fioroase. Aici domnește o imensă tăcere misterioasă, care te predispune la visare.

Aici simți însuș sufletul Moldovei, tăcut, adânc plin de poezie.

Dacă nu vezi la fiecare pas sălbateca măreție a Alpilor, auzi în schimb, dacă pleci cu trenul, pe buzele călătorilor ce se înghesuiesc la geam : «Ce frumos!»...

Și acest «ce frumos», rostit așa de simplu, spun turiștii străini că nicăeri nu l-au simțit așa de intens ca în această regiune din munții Bucovinei.

MESTECANEȘTI

Ne apropiem de comuna Valea-Putnei.

Cele două șiraguri de munți, cari până aici, la fiecare cotitură a văii, păreau că se bat cap în cap, se depărtează.

Zarea se lărgeste puțin pentru ca ceva mai departe să se închidă complet.

*

Suntem într-o căldare.

Calea ferată care până aici, pe-o distanță de vre o 7 km., a fost tovarășă nedespărțită a șoselei, se depărtează acum de aceasta, spre a nu se întâlni amândouă decât la Iacobenii, unde își vor povesti aventurile.

Pe când șoseaua urcă spre nori, ocolind ici o peșteră, colo înolăcindu-se pe după o stâncă, lup-tându-se într-una cu pieptul colțuros al muntelui Mestecănești, pe care nu-l poate trece decât ștren-gărește, în continue serpentine, — cealaltă tovarășă. calea ferată, sfredelește, în acest timp, pântecul

de piatră al aceluiaș munte, lăsând în urma ei un tunel de 1 km, și 600 metri.

*

Aici suntem în fața *Verdunului Carpaților*, cum au numit Austriecii porțiunea de pământ a Bucovinei, dincolo de creasta acestui munte, căruia istoria i-a deschis larg porțile în acest războiu.

De aici, din fața muntelui Mestecănești, care li s'a ridicat superb în cale, s'au retras în iarna anului 1914—1915, oștile rusești după o lună de zadarnică vărsare de sânge. De aici, de pe creasta acestui munte, s'a revărsat în urma lor potopul de foc al tunurilor germane, aducând din nou în robie capitala Bucovinei.

Și tot aici, pentru a doua oară, sunt ținute în loc, de trei luni de zile, aceleași oști, despre cari nu se poate spune că le-ar lipsi vitejia.

IN ASCUNZATOAREA PAJUREI DUBLE.

IACOBENII-VATRA-DORNEI.

II.

Dacă ori unde aiurea impresiile cele mai trainice sunt rezervate călătorului pe jos, apropiindu-ne însă de Iacobenii, numai dela geamul trenului vom putea admira, în întregime, superba panoramă ce se desvălește ochilor.

Coborim spre gară la o înălțime de câteva sute de metri deasupra Bistriței.

Un fior ascuțit îți străpunge sufletul, pe când ochi măsoară clina ce coboară vertiginos spre căsuțele din vale.

Un biciclist aleargă ca pe masă pe șoseaua netedă, albă, ca tăiată în marmoră, care duce din Iacobenii la Cărlibaba, legând lacrimile Bucovinei de vulcanul de doruri mocnite care este pământul Ardealului.

Din fiecare prag flutură o batistă în sus.

Cultura germană salută trenul.

Sunt copiii acestei culturi care ne salută prin ei.

Învățătorii lor i-au învățat astfel : să agite batiștele, în semn de bună venire, de câte ori văd trenul, ca să se cunoască imediat că, în satul acela de pe malurile Bistriței, sălbătecia valahă a fost înlăturată de cuviința germană, despre care însă cei 600 de țărani din Iacobeni știu povești lucruri foarte degradatoare.

Țăranul Român din Iacobeni, pentru care au fost aduși ca să-l civilizeze, i-a cunoscut până în anul 1910 pe acești « Kulturträger-i », în sandale de lemn ca un neam care bea bere multă, cântă din armonică și se prăsește uimitor, rămânând să cunoască în anul acesta calitatea cea mai de căpătenie a rasei lor : *neomenia*.

Până în 1910 au băut bere, au cântat din armonică și s'au înmulțit « kolossal » în căsuțele ridicate pe gratis, din lemnul fondului religiosar român și pe pământul exploatat exclusiv în folosul lor, al aceluiaș fond.

În anul acesta însă, rădicându-i noua lege pentru alegerile comunale și pe ei în rândul oamenilor prii chemarea lor, pentru prima oară la viața obștească a comunei, *cel dintâiu act al lor, în rândul oamenilor* a fost : *pălmuirea omenimei*.

Ajutați de numărul covârșitor, care trece de 2000 și împinși de instinctul de pradă al rasei, cu un

«*nun rasch*» al brutalității teutone au pus imediat mâna pe averea românească a comunei, înlăturând cu desăvârșire pe Români dela conducerea acesteia.

Dar din sus, dinspre Dorna, se aude glasul tului românese....

Ce tremuri, Michel ?....

VATRA-DORNEL

«Din Hotin la Vatra-Dornii
a umplut omida cornii».

Se vede că o samă dintre gazetarii noștri au uitat daina divinului Eminescu. De altfel n'am ceti, poate, așa de des în ziarele noastre «Dorna-Vatra», ceea ce nu-i măcar nemțește, ci o schimonositură de care trebuie să râzi.

«Dorna-Vatra» s'a născut din prostia neamțului, care, neputând suferi nimic ce-i românesc a crezut că a germanizat numirea prin intervertirea celor două cuvinte.

«Dorna-Vatra» a fost o numire creată pentru autorități, ca nu cumva prin admiterea rostirii corecte a vechiului nume românesc să creadă robii că și ei sunt cameni pe lume.

Ar fi din partea bunului împărat o concesie prea mare făcută «iubitelor» sale popoare.

*

Dorința să placă este singura notă caracteristică a acestui cochet orașel, al cărui nume bun ca stațiune balneară atrage în fiecare an multe sute de musafiri.

Dorința aceasta să placă, o vezi, o simți la fiecare pas. Îți zâmbeste din pragul frumoaselor hoteluri, te cheamă din balcoanele vilelor, te așteaptă în splendidul parc cu fântâni de burcut și te birue, când rătăcești, visând pe minunatele alee de pe lăndatul Runc.

Până și șoapta Bistriței ce scânteie entuziastă, în nopțile de vară, la lumina globurilor electrice, par'că și ea repetă aceeași dorință a frumosului oraș prin care trece.

Dar Vatra-Dornei nu înseamnă numai un cochet orașel, care, pentru băile sale vestite, va avea în geografia României-Mari un loc de cinste.

Vatra-Dornei mai înseamnă, pentru neamul nostru ceva ce nu se va uita niciodată.

După api, când undele Bistriței vor cobori din munții Ardealului, cântând libertatea unui neam acolo la Vatra-Dornei, ele vor șopti istoriei, în nopțile de vară, la lumina globurilor electrice, această întunecată poveste :

«Aici în orașul acesta, în cel mai frumos hotel din parcul dela dreapta, un oarecare conte Meran, vlăstar de Habsurg, a iscălit în toamna anului 1914

luna Septembrie, sentința de moarte a neamului românesc din Bucovina, pe care fără să roșească, a afișat-o apoi în toate orașele și satele țării».

*

La Vatra-Dornei, crima ta,—conte Meran ! — o urmăresc azi tunurile românești.

UN MORMANT ȘI UN PĂZITOR.

Niciodată nu mi s'a părut un om mai la locul său, cu sufletul mai strâns împletit cu tot ce are o legătură cu atmosfera în care trăește, ca credinciosul păzitor al mormântului dela Putna care a fost până mai eri părintele arhimandrit Teofil Patraș.

Il cunoșteam bine, știam că a fost vre'o 20 de ani preot în cutare comună din districtul Rădăuți, cu toate acestea, ori de câte ori îl vedeam în apropierea mormântului, aveam impresia că numai acolo și-a petrecut toată viața, în continuă comuniune cu duhul marelui Domn, așa era de pătruns de taina în care dormia învălită cea mai mare glorie a neamului. Părea mai degrabă o umbră străbună, căreia soarta neamului i-a îngăduit să se strecoare printre secolii până la noi, ca să înțelegem mai bine ce ascunde acel mormânt.

*

Pentru el trecutul Moldovei nu era ca pentru

noi numai o sumă de pildă și de îndemnuri. El trăia acest trecut cu aceeași intensitate cu care ne trăim noi viața noastră. Noi știm din cărți ce a fost ; el însă, oridecâteori era în odăjdiile de păzitor al mormântului, vedea din pragul altarului pe marii vornici și pârcalabi adunați în fața slăvitului Domn spre a primi poruncile sale.

Vedea Moldova în plină glorie fixând locul neamului românesc în istoria lumii. Și atunci din glasul său nu se desprindea obișnuita rugă a clericului, ci toată durerea Bucovinei batjocorite se înălța la ceruri, se împărtășia celor de față, se împărtășia și sfinților din rame cari păreau mai atenți în clipele acele....

Totdeauna împăcat cu faptele sale, cu atitudinea sa, care nu recunoștea decât o singură datorie : de a înfățișa acolo dreptul întreg al neamului său bătrânul păzitor al mormântului a cunoscut spre sfârșitul vieții sale și un moment de șovăială, când a plâns lacrimi amare.

Era în 1914, într-o umedă noapte de toamnă târzie, când un emisar grăbit al guvernului bătu la porțile Mănăstirii. Venea să-l someze în numele împăratului ca să predeie imediat toate odoarele Mănăstirii—și ce comori erau acolo !—spre a fi transportate la Viena.

Ceti ordinul, plecă fruntea în pământ și tăcu.... Văzu ieșind din curtea Mănăstirii, tâlhărește, în

puterea nopții, carele încărcate cu toate mărturiile vremurilor de vrednicie și mărire românească, însoțite de jandarmi. Și în noaptea aceea se închise singur în mănăstirea pustuită și, căzând în genunchi a plâns amar deasupra mormântului, cerând iertare că a șovăit o clipă, plecându-și capul în fața hoției ce se săvârșia.

Va fi plâns mult până ce glasul Domnului din mormânt îi va fi răspuns mângâindu-l, că suferințele ce se anunță în Bucovina sunt semne bune.

Din noaptea aceea o singură dorință îi umplea sufletul: să nu-i închidă Dumnezeu ochii înainte de a preda armatei române mormântul pe care l'a păzit cu atâta credință.

Văzând însă că prea multe și prea grele sunt suferințele cari vor aduce clipa aceea sufletul său s'a smuls într'o zi de Februarie din trupul îngenunchiat deasupra mormântului, urcându-se la ceruri pentru ca rugăciunile sale să fie mai aproape de urechea lui Dumnezeu.

ION GRAMADĂ.

La Cireșoaia a căzut ca un viteaz învățatul tânăr Ion Gramadă, fost profesor la liceul din Cernăuți și ofițer în armata română.

În țara sa subjugată, unde condeiful era o armă, în fața căreia a sta cu mâinile înercușate, când o poți purta, însemna o dezertțiune dela o datorie sfântă față de neam, Ion Gramadă a fost și gazetar.

În această calitate, de dărz și devotat ostaș al condeifului pus în slujba neamului său, îl știau călăii dela Cernăuți în ziua când s'a anunțat crima dela Viena : războiul în contra Serbiei. Un rânjet de diabolică mulțumire sfredeli atmosfera de intrigă din biroul poliției din Cernăuți. A fost găsit omul cel mai potrivit om, care să glorifice crima.

Ion Gramadă, care în mărețele povestirei «Din trecutui Bucovinei» a cântat durerile *pământului furat*, el, povestitorul *tălhăriei dela 1775*, va înălța acum cel dintâiu imn românesc în onoarea *tălhărilor porniți la nouă pradă...*

Hotărîrea fu luată : sau se supune sau.... cine nu știe ce ar fi urmat ?

A fost un examen grozav pentru tânărul cu ochii de haiduc neastâmpărat, gata în orice moment să lovească puternic în străinul ce-i despoaie nația sa. El, care totdeauna a luat condeiul în mână cu acelaș respect și hotărîre de jertfă, cu care un ostaș prinde sabia, nu era posibil să săvîrșească actul de lașitate ce i se cerea.

Dar în frământarea tulbure a minții sale torturate se luptau două vedenii. Una : temnița întunecoasă care-i aștepta oasele, alta : steagul Țării Românești, pe care îl vedea fluturînd deasupra chipului său în uniformă de soldat român. Una îl voia mucenic, alta erou cu arma în mână.

S'a hotărît pentru a doua, și *atunci* a scris articolul *poruncit*.

Dar a doua zi Ion Gramadă era la București, unde mărturisia ce a făcut și ce l-a silit, cerînd, așa de înduioșător, iertare neamului sau, că a trebuit să fie o clipă laș pentru ca să poată fi mai târziu un viteaz.

Astfel armata română câștigă un ostaș vrednic, iar țărișoara lui a putut să aibă un interpret al martiriului ce se anunța.

Mulți își vor fi aducînd aminte de suferințele preoților și învățătorilor bucovineni, înfățișați de Ion Gramadă : în lanțuri, pălmuiți și scuipați în drumul spre temnițele din Ungaria.

Mulți își vor fi reamintind acum numele său. Dar puțini sunt aceia cari știu că numele acesta

a lăsat și alte amintiri, cari îi împrumută jertfa celui ce i-a purtat un preț deosebit.

În literatura și în știința românească se va descoperi cu multă durere pierderea unui minunat povestitor și a unui iscusit cercetător istoric, care, dacă a fost prea tânăr, ca să poată smulge talentului său bogat mai mult decât ne-a oferit, a dat însă dovezi de-o înaltă chemare pentru una și de-o serioasă pregătire pentru alta.

Moartea sa glorioasă n'a fost o întâmplare, o hotărîre a sorții, un rezultat al vitejiei sale la un moment dat. El a voit-o singur, a căutat-o cu ochii, a dorit-o, a așteptat-o ca o supremă iericire,

Nu l-a mulțumit nici isprava pentru care a fost decorat cu Mihai Viteazu, cum aflăm din scrisorile rămase dela el. Jertfirea ființei sale întregi, moartea pentru patria sa, era singura mulțumire în care credea.

Căci iată ce serie acest mistic erou, cum îl cunoaștem azi, îndrăgit, fermecat, extaziat, ca un copil al Japoniei, de gândul la jertfa vieții sale.

«Mă mir că sunt atâția oameni, cari nu înțeleg câtă frumuseță sublimă cuprinde jertfirea de sine, jertfire făcută de bună voie.

Sunt momente când simt par'că însăși suflarea Dumnezeirii cum îmi atinge fruntea ca o adiere binefăcătoare. Și atunci uit tot ce am iubit în viață, tot ce-i călător ca nisipul pustiului și nu regret de loc lumea ce-am lăsat-o în urmă...

Înainte tot mai departe, spre un miraj de o strălucire necunoscută lașilor....

Necunoscutul acesta spre care mergi, mulțumirea că-ți faci toată datoria, suprema datorie, intensitatea cu care trăești viața ce ți-a mai dăruit-o Dumnezeu constituie un farmec de care vibrează toată ființa ta»....

Un ministru al țării, care îl cunoștea bine pe Gramadă, care îl aprecia și îl iubia mult, care își da sama de ce pierdere ar suferi însăși cultura românească prin jertfa inflăcăratului tânăr, voind să-l păstreze acestei culturi, i-a propus o misiune în străinătate.

Răspunsul său a fost un categoric și neînduplecat refuz. Iar în fața ispitei, pe care o va fi simțit o clipă încolăcindu și brațele moi în jurul trupului său chinuit de toate mizeriile tranșeului, el a găsit atunci în adâncul sufletului aceste cuvinte :

«Doamne, ajută-mi să fiu tare, să fiu vrednic și neînfricat, spre a putea răzbuna lacrămile ce le-au vărsat ai mei vreme de una sută cincizeci de ani de robie !»

UN CALENDAR.

«In bubuitul tunurilor», de Jan Gorymyka (Krupczinski), un funcționar din armata rusă, tipăria acum un an an pe pământul Bucovinei un calendar în patru limbi: rusă, ruteană, polonă și română.

Am descoperit din întâmplare un exemplar într'o vitrină din Iași.

Apăsate, aproape strivite de grasele slove cirilice ale unui titlu pe care nu-l înțelegeam, cu nespusă duioșie căutau la mine cele două cuvinte românești «Calendarul Câmpulungului».

Mă așteptau slovele cunoscute să le descopăr, să ne împărtășim dorurile, amintirile, și să plângem o lacrimă împreună. Erau doar slovele cari au cunoscut cei mai frumoși ani din viața unui oraș românesc din Bucovina. Erau slovele muncii noastre, ale tipografiei noastre «Școala Română».

Am cumpărat exemplarul, sau mai bine zis mi-am cumpărat amintirile câmpulungene cu 25 de copeici.

N'am găsit în cele 74 de pagini nimic ce ar merita să fie amintit. În schimb am rețrăit în amintire

una din cele mai frumoase pagini din istoria, așa de puțin cunoscută, a Bucovinei contimporane.

* * *

Era acum vre-o 12 ani. O mână de cărturari români : bărbați în vârstă alătura de niște copii, cari abia împlineau 20 de ani, se adunau să facă un lucru bun în orașul lor locuit de 6000 de țărani inteligenți.

Și lucrurile bune și folositoare răsar ca din pământ. Mai întâiu o bibliotecă publică.

Il văd pe cutare flăcău, frământându-și în mâni căciula de miel. Se apropie sfios să-i împrumut o carte ; azi una, mâine alta, ca poimâne să putem sta de vorbă de durerile neamului.

Il aud sunând din bucium, adunându-și tovarășii.

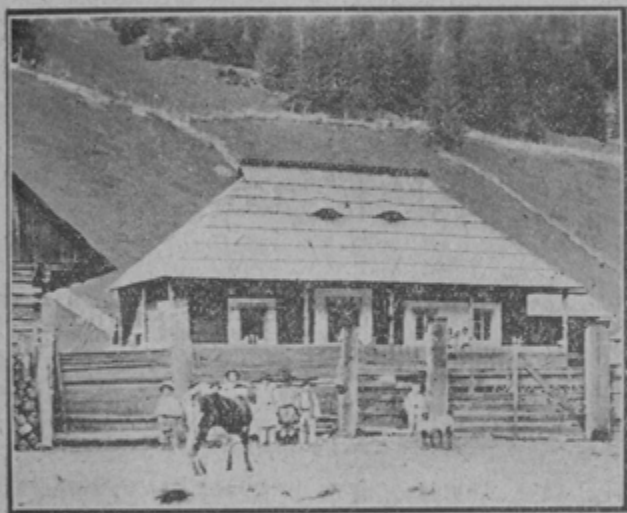
Il văd pe murgul său mic și neastâmpărat în fruntea a 50 de călăreți cu pletele săltate pe umeri. Ii conduce la gară ca să primească oaspeți scumpi : pe scriitorii din țară, dintre cari pe unii îi cunoaște îi inbește din opera lor.

E sărbătoarea slovei românești ; iar flăcăul nostru, o vestește acum din bucium de pe acoperișul gării chesaro crăești.... «Sublim simbol !»....

* * *

Nu sunt bani. Cărturarii câmpulungeni sunt toți oameni săraci. Dar dragostea de neam câtă este, ajunge ca să se poată înființa o tipografie și o librărie românească. Cei doi concurenți străini trebuie

să-și închidă librăriile, iar al treilea, până atunci proprietarul singurei tipografii în oraș, constată uimit, ce strașnic factor este conștiința națională căreia nu-i poate rezista nici cea mai rafinată concurență.

Gospodărie țărănească.

«Școala Română», societatea ale căreia sunt librăria și tipografia, e în adevăr o școală. Firma dela intrare este un riguros examen al sentimentelor românești. Cine o vede și trece mai departe, dă dovadă că nu e pregătit. Românii îi înseamnă numele și până la proba contrară, când va dovedi că în-

telege toate datoriile ce decurg pentru un Român din deviza : «nici un ac dela străin», îl privesc ca un netrebnic în societatea românească.

Până și copiii înțeleg că trebuie să se supue acestui examen, ca să poată păși cu fruntea sus printre tovarășii lor de jocuri. Dar ce profund, ce mișcător e senzul ce-l împrumută nevinovații copii datoriei lor către această instituție a neamului...

Era într'o zi a Postului Mare, când se spovedeau școlile primare din Câmpulung. Un școlar din clasa IV, un muntenaș cu plétele pieptănate în două părți, mărturisia în genunchi preotului A. printre păcatele sale și pe acesta : «Odată am greșit și n'am cumpărat dela Școala Română»

* * *

Văd răsărind în partea orașului dinspre muntele Runc, văd cum crește zi cu zi sub ochii noștri bucuroși opera, care trebuie să încunune toate silințele de până atunci ale «Școalei Române». E măreața clădire a «Internatului Român» care domină orașul.

Străinii ne știu oameni săraci și nu cred că uriașa clădire, pentru care trebuie să cheltuim 250 de mii de coroane, o facem ca să adăpostim viitoarea generație de cărturari și meseriași români, pe elevii dela școlile românești din Câmpulung.

Ei șoptesc și noi îi auzim, și ochii noștri se înflăcărează la gândul șoptit de ei : «Românii primesc

bani din România, ca să clădească o cazarmă pentru adăpostirea oștilor românești, cari așteaptă momentul ca să intre în Bucovina».

O naivitate, extraordinară naivitate, dară nouă ne place s'o auzim. Un farmec fără nume ne prinde sufletul și puteri înzecite cresc în el.

Cine știe, poate să aibă și această menire internatul nostru, ni se răspunde din fundul cugetului...

* * *

Au trecut trei ani de atunci. Comitetul societății «Școala Română» s'a risipit în toată lumea.

Până și singurul om, care a mai rămas, ca să păzească atâta muncă părăsită, până și pe el, pe iscusitul tipograf George Măzgăreanu, l-am întâlnit într-o bună zi în București, unde fugise de urgia deslănțuită asupra nenorocitei țări.

Din toată munca noastră, din toate visurile noastre am întâlnit într'o vitrină din Iași un calendar rusesc.

NICOLAE BLÂNDU.

A murit zilele acestea la Dorohoiu singurul deputat bucovinean, care nu-și avea sufletul închiriat negustorilor dela Viena : Nicolae Blându.

Nu era în țara sa un bărbat politic de marcă, a fost însă totdeauna un Român întreg. Înainte de toate un bun gospodar, el își mărgini activitatea în jurul gospodăriei nației sale. Iar în direcția aceasta ocolia fraza care anunță planuri mari, îndreptându-și toată atenția spre fapta ce se poate realiza imediat.

Desrobirea banului românesc prin înființarea de cooperative, era singurul gând pe care îl socotea vrednic să-l preocupe pe cine l-a pus talentul sau cultura în rândurile prime ale neamului.

Mulți îl ocoliau cu groază din cauza singurei întrebări ce-o avea totdeauna pe buze : « Aveți prăvălie românească în orașul vostru ? Aveți restaurant românesc ? Încă tot nimica ? »

Se refugiase în Moldova încă în 1915, rupând definitiv orice legături cu Austria, unde lăsa o frumoasă avere.

Intr'o zi îl aduse la București dorul de țara lui. Venia să audă dacă mai e mult până la sosirea ceasului, în care oștile românești îi vor deschide granița Bucovinei. Nu pot uita emoția ce o trezi atunci în sufletul meu Nicolae Blăndu, care, scoțând din buzunar o batistă în care era ceva învălit, mi se adresă vădit mișcat : „Știi ce port aici ? Pământ din țara noastră, țărână de pe moșia mea ; mi-a adus-o un om al meu».

Aici trăia retras, așteptând în tăcere ceasul plătit așa de scump, în sosirea căruia însă nu s'a îndoit o singură clipă al întoarcerii în Bucovina lui iubită.

Nu-l vor găsi atunci deputații bucovineni pe colegul lor Nicu Blăndu, care să-l primească pe pământul țărișoarei desrobite cu toată cinstea ce li-o păstra în sufletul său scârbit de purtarea lor neromânească. Ce mult am fi dorit să ni-l fi ținut Dumnezeu până atunci.

UN DOCUMENT.

Dacă ar aduna cineva toate nedreptățile, cari protestează din adâncul veacurilor împotriva Austriei negreșit că pagina care ar cuprinde mai multă revoltă, ar fi cea închinată Bucovinei.

Nicăieri ca în această țară, Austria n'a procedat cu mai multă îndrăzneală și nerușinare, nu la *desnaționalizarea*—nici atât măcar nu putem spune—ci pur și simplu la *desființarea* cât mai repede a unui popor.

Desnaționalizarea, oricum, reclamă oarecare timp cum și anume mijloace alese cu cât mai multă dibăcie. Pentru Bucovina însă Austria nu avea timp de pierdut, nici răbdarea ca să-și frământa prea mult cugetul perfid. Poate și de aceea, că nu se interesa nimeni de soarta acestei provincii, al cărei strigăt de disperare nu s'a auzit peste hotar decât când a fost ridicată în spânzurători, pentru crima, că tot mai trăia, cu toate că Austria o știa de mult moartă «pe hârtie».

Dar nu vom cerceta aici cauzele acestui procedeu. Destul că Austria desființase (în Bucovina, pe față) fără jenă și fără teamă, un popor, îl declara mort,

din oficiu ; în mijlocul Europei și în pragul veacului al XX-lea.

Un document prețios în privința asta ne oferă o statistică oficială a populațiunei din Bucovina, care ne-a căzut din întâmplare în mână.

La 1867 găsim în Bucovina, după această statistică, 298.000 de români și 77.000 de ruteni. Sau în cifre rotunde, ca să fie mai lesne de reținut : 300.000 de români și numai 80.000 de ruteni, ceea ce va să zică o populațiune aproape curat românească.

Dar iată ce se întâmplă numai peste doi ani, la 1869, când aceeaș statistică ne arată 207.000 de români și 186.000 de ruteni.

Numai în doi ani de zile Austria a săvârșit în Bucovina o minune decât care alta mai mare nu s'a mai pomenit pe lume : un popor, care se naște din nimic.

Dar golul dela 1869 nu l-au mai putut umplea nici până azi Românii din Bucovina cari aveau un singur drept ; de a muri dar nu și de a naște. Acest din urmă drept îl aveau singuri Rutenii.

Astfel s'a ajuns ca la 1910 să avem în Bucovina 305.000 de Ruteni din 80.000 în anul 1867 și numai 275.000 de Români din 300.000 cu patru zeci de ani în urmă.

Se poate oare o crimă mai revoltătoare ? Nu credem.

UN NEAMȚ DESPRE BUCOVINA.

Adevăr, foarte dureros adevăr, grăit-a gura Neamțului dela «*Reichspost*».

«Kulturbilder aus dem wiederbefreiten Osten» își intitulează Neamțul anonim articolul, în care se ocupă de împrejurările din Bucovina «din nou eliberată». Dar ziarul vienez înfățișează numai rezultatele—asa de puțin măgulitoare—ale stăpânirii austriace, căreia îi plăcea așa de mult să constate a fi făcut un raiu din colțul de pământ smuls sălbatecei Moldove.

Ne luăm noi sarcina să arătăm cum s'a ajuns, sau mai bine zis, ce a urmărit Austria, ca să se ajungă la dureroasele cifre, de cari «creștina» Reichspost pare a se îngrozi.

Acum 140 de ani, inteligentul Habsburg Iosif II trimetea în provincia ocupată de curând, coloniști din toate țările germane, cu misiunea de a forma un hotar sigur între pretențiile dreptului și noul furt al dinastiei sale. Astfel se închiegă brâul de sate nemțești, dela un capăt la altul al graniței dinspre Moldova.

Dar rezultatele mai îndepărtate, la cari s'a gândit marele germanizator, întârziiau a se arăta. Sentinela germană dela granița Bucovinei înghițea, înghițea lacom din darurile pământului binecuvântat, dar nu putea înghiți limba și legea românească.

Atunci Austria abandonează vechea idee fără succes a germanizării, înlocuind-o cu ideea *austriacizării*: adică să se facă din Bucovina *orice*, numai să nu-și mai poată rădica niciodată fruntea dreptul siluit, susținut de vitalitatea elementului românesc.

De astă dată putem felicita Austria, căci mijloacele cari vor servi ideea, sunt nenumărate. Ori câte crime se vor cere, în arsenalul Vienei se va găsi pentru săvârșirea fiecăreia arma cea mai potrivită.

Orice încălcare a dreptului e recomandată, numai dacă ne poate slăbi vitalitatea, și orice străin e sprijinit, numai dacă ne poate face un rău.

Cine nu poate desnaționaliza, să demoralizeze. Cine nu poate distruge școala din sat, să deschidă crâșma în fața ei. Cine nu poate scoate din casa Românului un suflet în ghiare, să-i scoată vaca din ocol. Cine nu-i poate cumpăra graiul, să-i cumpere ôgorul. Cine nu-i poate fura credința din suflet, să-i fure vlaga din trup.

*

Astfel s'a ajuns la rezultatul, că Fondul Bisericii Române din Bucovina, care cuprinde o cincime din suprafața țării, numără între cei 25 de arendași nu

mai puțin *de 22 de Evrei* a căror prezentă pe moșile dăruite credinței strămoșești de Voevozii și boerii Moldovei *il supără* pe creștinul dela «Reichspost».

Aceiași intenție a Vienei de a ne distruge, de a înăbuși clasa conducătoare românească din Bucovina, a dat și rezultatul cestalalt: că în anul 1913/14 se găseau în școalele secundare de acolo între 5433 de elevi 2409 de evrei.

Nu ne vom ocupa de toate cifrele înfățișate de ziarul vienez. Credem însă interesant să arătăm creșterea în cursul anilor al numărului elevilor evrei la liceul I de stat din Cernăuți înființat în anul 1808.

Cel dintâiu elev evreu apare aici abia la 1821/22. În anul 1840/41 erau 4; 1350/51, 24 (între 387 elevi); 1860/61, 74 (551); 1870/71, 88 (432); 1880/81 296 (332); 1890/91, 323 (332); 1900/01, 430 (546); 1912/13, 857 și *numai 149 de elevi creștini*.

Dar, ca să desvăluim și mai mult gândurile Vienei, să nu uităm nici Universitatea dela Cernăuți, această «înaintată fortăreață a culturii germane(?)» în depărtatul răsărit.

În anul 1909/10 se găseau înscriși aici 39.3 la sută *studenți evrei*, la Viena 25.1 la Graz 2.4, la Innsbruck 0.4, la Universitatea germană din Praga 19.8, la cea cehă 16, la Lemberg 25.0, la Cracovia 13.0.

Se poate o dovadă mai clară decât aceste cifre despre scopurile urmărite de Austria în Bucovina?

Bietul catolic dela «Reichspost» a crezut că învârte o armă cu care va lovi în Evrei, și a nimerit în însăși Viena lui «creștină».

CEVA DESPE VIAȚA POLITICĂ

Bucovina a oferit întotdeauna în cei 140 de ani de stăpânire austriacă un vast teren de studii asupra celui mai rafinat și complicat sistem de asuprire națională, din lume, asupra finei țesături, în care cu viclenie și cu meșteșug de păianjen, a știut să atragă capitala monarhiei dănărene conștiința neamurilor cutropite.

Ori unde ți-ai fi întors ochii, în viața politică, în viața culturală ca și în cea socială, întâlneai acolo la fiecare pas, îmbrățișându-se, dându-și concursul ocult, toate experiențele bătrânei perfidii vieneze, toate mijloacele de adormire, de stăpânire sau măcar de zăbovire a conștiințelor, toate metoadele de cârmuire prin intrigă și corupțiune, însemnate în cursul veacurilor, de către harnicii beamteri austrieci ca unele cari duc mai sigur la scop.

Mai ales viața politică a Bucovinei a fost totdeauna cea mai fidelă oglindă a acestui sistem, așa de puțin cunoscut în țară, unde găsia chiar cuvinte de laudă. Numai celălalt sistem de oprimare a voin-

ței românești, care zornăia din pinteni la Budapesta, era cel mai osândit.

În parlamentul magnaților din capitala Ungariei brutale tot mai străbătea și câte un glas care aducea cu sine durerile neamului nostru din Ardeal; să auzi însă în parlamentul sufragiului universal din Viena liberală, tolerantă, din când în când și durerile Bucovinei, însoțite de toată sinceritatea și căldura unui glas cinstit, era ceva din împărăția lucrurilor imposibile.

Asta nu înseamnă că se vărsa poate mai mult sânge în Bucovina, că se aduceau mai multe baionete ca să silească voința unui neam de a nu se rosti în sensul intereselor sale. Doamne ferește!

În cercurile electorale românești din Bucovina, inteligenta Vienă se purta ca o fecioară.

• Nu imita pilda grosolană, osândită de toată lumea — fiindcă era văzută de toată lumea — a puțin diplomatiei capitale ungurești.

Mâna înmănușată a Austriei, avea o oroare de odgonul unguresc; ea gătuia cu mai mult succes sufletul neamului românesc din Bucovina cu fina frânghiură de mătăasă.

Viena culturală, ocrotitoare a neamurilor «primite» sub oblăduirea ei, nu putea admite ca să ne fie impuși cu forța oameni din rasa stăpânitoare; ea avea la îndemână atâtea alte mijloace ca să înăbușe glasul durerilor noastre,

Trebuiau cântați, culeși, ademeniți, crescuți chiar

de mici, ridicați în ranguri, acoperiți cu titluri și decorații, anume oameni din sânul nostru.

Dar Viena care a cheltuit în cursul secolelor atâta inteligență că perfidia să iasă totdeauna biruitoare, știa bine că aceștia, făcând politica ei, vor fi arătați cu degetul și izgoniți ca trădători din sânul neamului.

Aici începea neîntrecuta artă a Vienei, de a găti aspirațiile unui neam, fără ca mâna [ei să fie văzută prea mult.

Oamenii aceștia, ai politicei pentru care i-a crescut, trebuiau deci divizați în două tabere: una a trădătorilor, iar alta a „naționaliștilor”. În realitate însă amândouă aceste tabere erau conduse deopotrivă de mâna nevăzută a Vienei, prin oamenii ei.

367.447

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ TIMIȘOARA

Secția colecții speciale

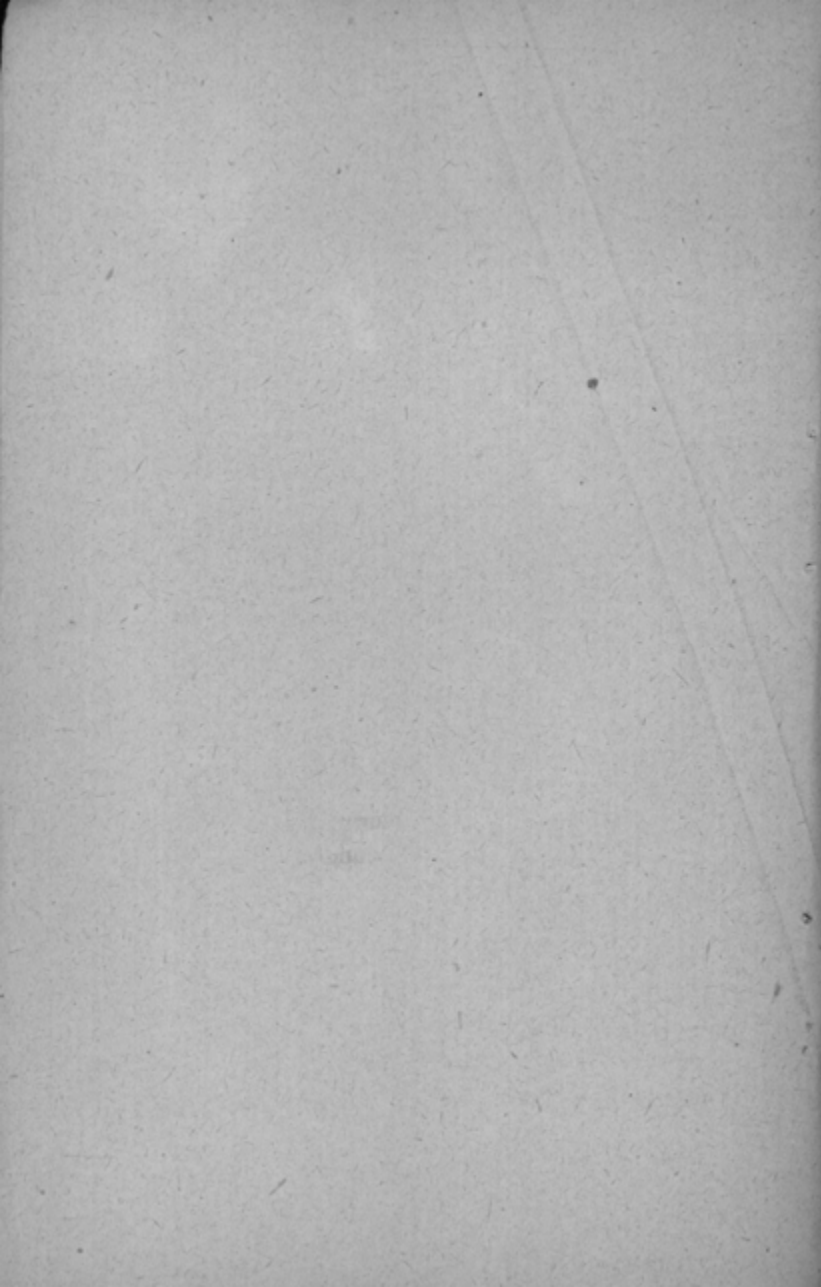

TABLA DE MATERII

Descoperirea Bucovinei	3
O Epocă rodnică	8
Contele Bellegarde	22
Immortalitatea tatei	26
Patru Musafiri	29
Noaptea Iacrimilor	32
Sbuciumul unui Ideal	35
Petre Lăciu în Bucovina	37
Emilian Slaşanschi	43
Un Bucovinean la Academia Română	46
Campulung-Iacobeni-Vatra Dornei	51
Verdunul Carpaţilor	57
Mesteacăneşti	61
În ascunzătoarea păurei duble	63
Un mormânt şi un păzitor	68
Ion Grămada	71
Un Calendar	75
Nicolae Blandu	80
Un document	82
Un neamţ despre Bucovina	84
Ceva despre viaţa politică	88

9 (= 59) (47)